

Balle Nedergaard fra 1700.

Tegnet 1991 af Jørgen Michaelsen.

Historier fra Balle Sogn

Balle Sogns
Lokalhistoriske Forening
2007

Foto: Anna Vammen.

Neder Buskelund 1846 - 1988

Historier fra Balle Sogn

Balle Sogns

Lokalhistoriske Forening

2007

Forord

Balle Sogns Lokalhistoriske Forening udgav sidste år hæftet - Historier fra Balle Sogn. Det blev den helt store succes. Vi havde, syntes vi selv, været optimistisk og fået trykt 300 hæfter, men inden vi så os om, var de udsolgt.

Vi har erfaret, at hæftet i stor udstrækning er købt af personer med interesse for lokalhistorie fra Balle sogn. Hæfterne er dels brugt som samleobjekt eller som julehilsen til familie og venner, ja endda så langt væk som Amerika og Australien.

Det er derfor med glæde, at vi kan præsentere et nyt hæfte - Historier fra Balle Sogn. Vi har prøvet at bringe både nye og gamle historier og så vidt muligt dækkende hele sognet.

Alle vore medlemmer modtager automatisk et hæfte. Såfremt du ønsker at købe flere hæfter, kan det ske ved henvendelse til en fra bestyrelsen. Prisen er 25 kr., hvortil kommer porto, såfremt hæftet ønskes tilsendt.

Vi har de sidste mange år indsamlet historier og beretninger fra dagligdagen i Balle sogn, og vi har forsket i gamle bøger og protokoller om sognet. *Måske har du en historie eller en ide, som vi kan bringe til næste år?* Kontakt en fra bestyrelsen og vi kan tage en snak om det.

Ligeledes vil vi gerne have lov til at låne - kun låne - billeder, som kan være fra dagligdagen, om personer, huse, gårde eller landskaber. Alt som du synes kan have interesse for Balle Sogns Lokalhistorie.

Vi håber, at dette hæfte vil være til glæde for dig og din familie.

Bestyrelsen

Indhold.

Niels Hastrups Jernkors	Side 5
Grundtvigs retning	Side 6
Svend Aage Sandberg Eriksen	Side 11
Brændevinshullet	Side 13
Gæs og Anders Conradi	Side 15
Hylkjærbakke	Side 19
Kobmænd i Øster Bording	Side 25
Gårdmand Kjeldsen	Side 30
Travetur foråret 2008	Side 39
Morten Præst	Side 40
Efterlysning	Side 44
Sølvskat - Vinterlyst	Side 45
Tuberkulose	Side 49
Skousen, urskiver	Side 52
Restaurant Bækkelund	Side 54

Foreningens hjemmeside: www.balle-lokalhistorie.dk
Silkeborg Lokalhistoriske Arkiv: www.silkeborgarkiv.dk

Balle Sogns Lokalhistoriske Forening

Kontaktperson:

Vagn Lihn Kristensen

Anemonevej 7, Alderslyst

8600 Silkeborg

Tlf. 8682 4965 - e-mail: lihn@pc.dk

© 2007 Balle Sogns Lokalhistoriske Forening

Oplysninger fra hæftet, må gerne benyttes med henvisning til kilde.

Redaktion:

Vagn Lihn Kristensen

Anton Krogh

Bodil Skov

Anna Skipper

Korrektur:

Vagn Snede Pedersen

Lis Thavlov

Layout, dtp og omslag:

Frede Skipper

ISBN: 978-87-92128-00-3

Forlag: Lokalhistoriske Foreninger i Silkeborg Kommune, Silkeborg Lokalhistoriske Arkiv.

Billederne i hæftet er fra foreningens arkiv, Silkeborg Lokalhistoriske Arkiv samt fotos af Vagn Lihn Kristensen.

Fortællinger af: Kurt N. Kristensen, Vagn Lihn Kristensen, afsnit fra Rasmus Mortensens bog samt fra forskellige erindringer.

Trykt hos Silkeborgs Kommunes Indkøbskontor.

Hæftet koster 25 kr. og kan købes hos:

Vagn Lihn Kristensen, Anemonevej 7, 8600 Silkeborg - Tlf. 8682 4965

Anton Krogh, Violvej 12, 8600 Silkeborg - Tlf. 7576 1865

Bodil Skov, Øster Bordingvej 54, 8600 Silkeborg - Tlf. 8685 5220

Anna Skipper, Højervej 22, 8600 Silkeborg - Tlf. 8682 2665

Silkeborg Lokalhistoriske Arkiv, Hostrupgade 41 A - Tlf. 8722 1924

NIELS HASTRUPS GRAVMONUMENT

På Balle kirkegård har menighedsrådet i 2006 fået det gamle gravkors over godsejer, proprietær og kammerråd Niels Hastrup (1749-1815) genopstillet, efter at korset har været forsvundet i godt 25 år.

Niels Hastrup er født den 26. marts 1749 på Lindenberg gods, Blenstrup sogn, og hjemmedøbt den 26. marts. Han blev fremstillet og velsignet i Blenstrup Kirke.

Han købte Vester Kejlstrup herregård i 1786 af kammerråd Daniel Fischer for 22.707 Rdl.

Niels Hastrup blev gift den 16. maj 1788 i Funder Kirke med frøken Mette Christine Lund. I ægteskabet blev der født 11 børn, som efter Niels Hastrups død den 20. juni 1815 lod dette nu genopstillede gravkors opstille på Balle kirkegård.

**Dette
Minde
sattes over
Kjerligste Fader
Kammerraad
Niels Hastrup
Eier af Vesterkielstrup
Og Sejlgaard
Død den
20 juni 1815**

Da tidligere graver Dinnes Jensen (1903-1993) blev pensioneret i 1976, lod han sikkert gravkorset sende til reparation hos N.P. Christiansen, Silkeborg Stenhuggeri. Grundet dennes sygdom blev korset glemt og anbragt i et skur, indtil Balle Sogns Lokalhistoriske Forening efter ihærdig eftersøgning fandt korset, som menighedsrådet lod istandsætte.

DEN GRUNDTVIGSKE VÆKKELSE I BALLE SOGN

Denne artikel er et sammendrag om vækkelsen i Sinding og den efterfølgende stærk grundtvigske periode i Sejling, Sinding og Balle sogne. Jeg har prøvet at få de religiøse og stærkt grundtvigske personer nævnt i artiklen, som er skrevet ud fra følgende skriftlige kilder:

Andreas Ravns Livserindringer, skrevet og redigeret af lærer Hans Rasmussen, Balle 1899. Jeppe Johansen af Jens Abildstrup 1934. Det Grundtvigske Livsrøre på Silkeborg egnen af A. Bobjerg samt Balle Sogn af Rasmus Mortensen 1946.

Forløberen for vækkelsen startede i Sinding sogn nogle år før år 1800, hvor familien Johan Hansen med kone og to børn vandrede op igennem Jylland for efter en tids søgen at købe Klode vandmølle, vest for Kragelund. Senere ejede han tre gårde og kirken i Sinding. Blandt gårdene var Sinding Nedergaard, som blev familiens slægtsgård.

Sønnen Jeppe Johansen arvede Sinding Nedergaard efter faderens død. Han blev som ganske ung grebet af en angst for sin skyldfølelse og opsøgte præsten, der gav ham den hellige nadver og syndsforladelse. Jeppe Johansen fandt fred og hvile i troen på sine synders forladelse, og derefter følte han sig drevet til at vidne levende om sin tro og om frelsen.

Jeppe Johansen begyndte selv at forkynde kristendommen, som senere udviklede sig til en vækkelse i Sinding og omegn.

En broder, Karl Johansen, sluttede sig til Jeppe Johansen. Karl kendte fra sin soldatertid fynboen Anders Larsen, Gamborg, og derved kom der forbindelse til den landskendte Peder Larsen Skræppenborg, som blev en betydelig grundtvigiansk lægprædikant.

I årene fremover opstod der flere brydninger og drillerier mellem de mere kristne vakte og de fungerende sognepræster i Sejling-Sinding og Balle kirkesogne. Derom fortæller Lindberg i Nordisk Kirketidende for 1837: En forordning af 1741 siger, at mænd og kvinder skal holde møde hver for

sig. Pastor Sørensen satte degnen til at passe på mændene, medens han selv ville holde vagt over kvinderne.

I december 1848 døde Jeppe Johansen glad og frimodig i troen. Jeppe Johansen efterlod flere skrifter om kristendom. "Hans gerning er nu til ende", skriver Andreas Ravn fra Øster Bording. Andreas Ravn blev i 1850 gift med Jeppe Johansens enke, Ane Cathrine Rasmusdatter.

Balle Kirkeby og Overgaard-Vester Bording havde i sagens natur nær kontakt med de to nærliggende landsbyer, Sejling og Sinding. Det gav dem lejlighed til at få part i det rige kirkeliv, der gennem 1850-70'erne var vokset frem i Sejling-Sinding. Efter den stedlige vækkelse fortsatte præsterne Berg, Kampmann og F. D. Møller den levende forkyndelse.

Og når personer i Balle Kirkeby og Overgaard-Vester Bording var grebet af den grundtvigske retning, kunne det ikke være anderledes, end at også folk i det øvrige Balle sogn blev opmærksomme. Således også fra Hvinningdal, hvor nogle stærkt grundtvigsk prægede personer fik opført sognets første forsamlingshus, der blev indviet 8.9.1887 på Grundtvigs fødselsdag.

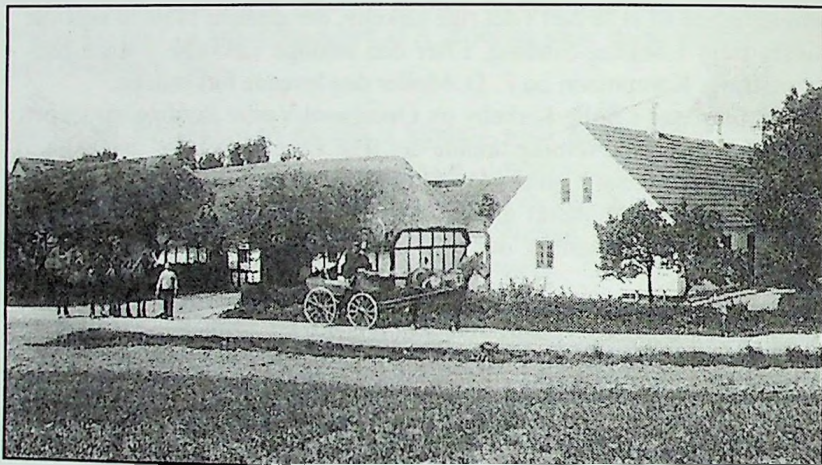
Nogle af de kendte personer, som dannede den grundtvigske stamme i Balle sogn, var gårdmand Andreas Ravn (1821-1891) og de to brødre gårdejerne Søren Hansen (1824-) i Sinding og Rasmus Hansen (1820-1894) i Vester Bording samt gårdejer Niels Jensen (1828-1894) i Overgård, gårdejer Mads Johansen, Hvinningdal (1840-1924), Peter Vad (1818-1876) i Balle Kirkeby og højskoleforstander Rasmus Geltzer (1840-1902) på Overgård mark.

Med disse personer som stamme voksede den grundtvigske samling sig både stor og stærk. De havde et nært samarbejde med præsteparret Frederik Ditlev Møller og fru Jutta fra Sejling præstegård. F.D. Møller var kommet til Sejling sogn i 1855, og han fremkaldte et stærkt grundtvigsk livsrøre på egnen.

I 1864 blev pastor Mathias Theodor Madsen kaldet til Gødvad-Balle pastorat. Han var en af de gode grundtvigske præster og havde et godt sam-

arbejde med pastor Møller i Sejling. Pastor Madsen var en mand efter folkets hjerte. Han var en forstående og hjælpsom mand, der fik stor betydning for kirkelivet i Gødvad og Balle sogne.

På gården "Kærgaard", Balle Bygade 38, Balle Kirkeby, hos Peter Vad, blev der efter gudstjeneste i Balle Kirke et fast samlingssted, hvor en stor trofast grundtvigsk skare samledes og fik mad og drikke og førte gode samtaler, som der står skrevet. Peter Vad var en af foregangsmændene såvel for den grundtvigske vækkelse som for den grundtvigske friskole, der blev oprettet 1867 i Balle Kirkeby.

Kærgaard, Balle Bygade 38.

Mathias Madsen blev i 1874 afløst af Jacob Ludvig Bang, der var tilsluttet Indre Mission. Han fik en svær tid i Gødvad-Balle kirkesogne, idet han ikke forstod befolkningens grundtvigske indstilling. Efter at Jacob Ludvig Bang var kommet til, begyndte befolkningen at løse sognebånd til pastor Møller i Sejling. Samme år løste 10 familier i Overgaard og Vester Bording sognebånd. 21 familier i Balle, 1 i Kjærsgaard, 6 i Øster Bording, og 11 familier i Hvinningdal tog tilsvarende skridt. 49 trofaste familier var der mindre til sognepræst Jacob Ludvig Bang at betjene.

Året efter i 1875 fulgte 3 familier fra Øster Bording og Balle, 2 familier fra Overgaard Hede og 1 fra Vester Bording til pastor Møller i Sejling, og 2 familier søgte til pastor Viberg i Silkeborg.

Og det bliver ved: 1877 2 familier, 1878 2 familier, 1879 7 familier og 1880 søgte 3 familier pastor Møller i Sejling, og så var der en pige i Lysbro, der løste sognebånd til pastor Brun i Levring. Det viste sig dog, at hun allerede i 1874 havde løst sognebånd. Der var nu snart ikke flere familier tilbage. Balle Kirke stod tom.

Pastor Bang var fortvivlet over den store sognebåndsløsning. Af embedsbogen kan man forstå, at han er lidt bitter, idet han skriver; "hvilke alle er fra den forrige sognepræst Madsens grundtvigske, politiske parti, som uden nogen som helst brud med sognepræsten eller forhandling med ham havde gjort dette skridt". Pastor Jacob Ludvig Bang udsender en rundskrivelse til egnens præster, rettet mod pastor Møller i Sejling.

Men lidt trøst var der dog at hente, idet 18 sognebåndsløsere i 1880 løste sognebånd tilbage til pastoratets præst, pastor Bang i Gødvad-Balle. I 1882 lod pastor Bang sig forflytte til Fyn.

Peter Vad dør 1876 på "Kærgaard", 58 år gammel. De kirkelige sammenkomster og den grundtvigske friskole på "Kærgaard" ophørte et par år efter Peter Vads død. Friskolen flyttede til "Stenholt", Øster Bordingvej 5, Balle Huse, og de kirkelige sammenkomster flytter nu til "Kirkegaard", der hvor nu Balle Sognegård ligger, lige over for Balle Kirke. Det var hos gårdmand Kristen Sørensen, der allerede dør i 1879. En tid fortsatte de kirkelige sammenkomster hos enken, Ane Marie Christensdatter, men de ophørte ca. 1885.

Sønnen Thomas Kristensen, også kaldet "Bette Thomas", blev gift 1906 i Lemming Kirke med Laura Marie Dalsgaard, og de får datteren Ane Marie Dalsgaard Kristensen, født 1908. Hun dør 12.1.1935 af tuberkulose. Se artiklen i dette hæfte om Ane Marie.

Thomas Kristensen fortsatte den gamle ordning med, at man kunne få sine heste opstaldet på "Kirkegaard", mens man var i kirke. Det var dengang

helt normalt, at kirkegængerne fra Lysbro, Hvinningdal, Overgaard m.v. kom kørende i hestevogn til kirke.

På "Kirkegård" var der i hestestalden samt i en hesteboks plads til, at der kunne opstaldes 10-12 heste. Derudover kunne der stå 4-5 heste i gennemkørselsporten. Helt frem til sidst i tyverne havde Thomas Kristensen heste opstaldet.

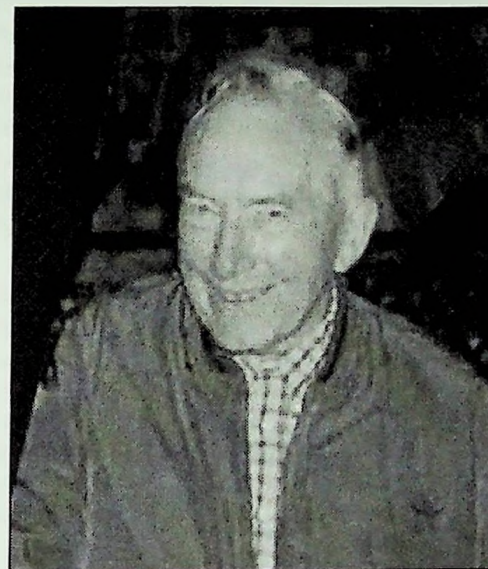
Andrea og Niels Lihn på vej til kirke.

Thomas Kristensen dør i 1934 af tuberkulose på "Kirkegaard". Hans enke, Laura, blev gift igen med enkemand Marius Smed fra Sejling, født 1879 i Sejling - død 1960 i Balle Kirkeby.

Marius Smed havde også under og efter 2.verdenskrig heste opstaldet for kirkegængere. Til højtiderne var der ofte op til 10-12 heste opstaldet. I 1945 var der 2 karle på gården, bl.a. Laurits Skov, Balle. Det var dengang karlene, der passede hestene, og de fik af de kirkebesøgende lidt drikkepenge for veludført arbejde.

ÆRESMEDLEM

Stifteren af Balle Sogns Lokalhistoriske Forening, tidligere skoleinspektør ved Skæggærskolen, Svend Aage Sandberg Eriksen, er blevet udnævnt til æresmedlem i vores forening. Eriksen var initiativtager til stiftelse af foreningen i 1991.

Svend Aage Sandberg Eriksen, der er født 4.2.1925 i Herning, var en år-række lærer ved en skole i København, men da muligheden meldte sig, søgte han tilbage til Jylland og fik stillingen som skoleinspektør ved centralskolen i Skæggær.

Svend Aage Sandberg Eriksen, der blev enstemmigt valgt af skolekommissionen til stillingen, tiltrådte foråret 1964 og var til stor hjælp i det praktiske arbejde forud for skolens start.

Ved skoleindvielsen talte sognerådsformanden for Balle sogn, Ernst Valbjørn, som takkede skolekommissionen og nævnte, at en af dens gode

gerninger var at have valgt Svend Aage Sandberg Eriksen til skoleinspektør. Eriksen havde formået at koordinere samarbejdet med lærerkredsen fra de 7 nedlagte skoler på en måde, der lovede godt for skolens fremtid.

Svend Aage Sandberg Eriksen var gift med Sanna og boede i en tjenestebolig ved siden af skolen i Skægkær. Da Eriksen blev pensioneret, flyttede de til Silkeborg, hvor han begyndte at holde lokallistoriske eftermiddage på Ballelund Plejehjem for hjemmets beboere og sognets pensionister. Hans store historiske interesse og bevidsthed om vigtigheden af at gemme for eftertiden førte til dannelsen af Balle Sogns Lokallistoriske Forening, hvor han gennem en årrække var en inspirerende og førende kraft i arbejdet med at indsamle og bevare fakta og efterladenskaber fra det gamle Balle sogn. Med sin charmerende og ligefremme facon var Eriksen god til at skabe kontakt til mange af de ældre i sognet.

Sanna Eriksen døde, medens de boede i Silkeborg, og Eriksen fik i samme periode en større operation på Rigshospitalet i København.

For nogle år siden valgte Eriksen at bosætte sig i Tjele for i 2007 at tage ophold på Vammen Plejehjem, hvor han må tage en dag af gangen.

Eriksen modtog i september måned beviset på æresmedlemskabet samt en blomsterhilsen fra foreningen.

BRÆNDEVINSHULLET PÅ BALLE BAKKE

Færdes du i skoven vest for toppen af Balle Bakke, finder du i skovbunden for enden af Herman Bangs Vej ca. 200-300 meter inde i skoven mod Håndværkervej en aflang fordybning, som ser ud til at være gravet her for snart mange år siden. Og ganske rigtig, to personer, Aage Boje, og Henrik Olsen, havde af gårdejer Marius Nielsen Smed fra "Kirkegaard", nu Balle Sognegård over for Balle Kirke, "lånt" et stykke skov, hvor de under krigen 1940-45 havde indrettet et "Brændevinshul".

De to personer havde i ca. 1943 gravet et hul i en bakkeskråning, som var camoufleret med granris. Der var tale om et skjulested, hvor de to personer destillerede deres brændevinsvæske til brændevin.

Der fortælles, at de selv smagte rigelig på væsken, for at sikre sig at den var i orden. Marius Smed modtog som en slags betaling for det lånte skovstykke nogle flasker med brændevinen, som blev brugt ved "særlige" lejligheder, som han selv sagde.

Således fortæller Laurits Skov, født 1929 i Balle. "Da jeg tjente på "Kirkegaard" hos Marius Smed, smagte jeg brændevinen, som var lavet i Brændevinshullet på Balle Bakke. Det var en grønlig væske, og det smagte ganske godt".

I ca. 1944 opgav de to opfindsomme personer deres brændevinsfremstilling, som jo var ganske ulovlig. I 1945-46 mødte landbetjent Jakobsen fra Alderslyst pludselig en dag op hos Marius Smed for at få en forklaring på forholdet med Brændevinshullet. Marius Smed kunne kun fortælle, at hvis

der havde været et ulovligt destilleri i hans skov, så var det der i hvert fald ikke mere, hvorefter sagen blev afsluttet.

Aage Boje, der var søn af gårdejer Niels Boje og Frederikke Cecilie Kristensen, blev født 1901 i Godvad sogn. Han havde i 1940'erne arbejdet i Tyskland. I 1941 var han med til at anlægge Stjørdal flyveplads for tyskerne i Norge. Han vendte tilbage til Alderslyst, hvor han i en periode havde en iskiosk på Balle Bakke (nr. 61). I 1950 rejste han igen til Norge. Han døde i 1973 i Danmark.

Aage Boje var ugift og lidt af en original, men ellers en dygtig person.

Henrik Olsen, der var søn af maler Hans Henrik Olsen og Gytte Marie Nielsen blev født 1900 i Lemming. Henrik var udlært i Lemming Brugs og fungerede en overgang som købmand i Silkeborg. Henrik Olsen døde 1952 i Lemming.

Historien er fortalt af Hans Christian Nielsen, Viborgvej 61.

HESSELHØJ OMRÅDET OG GÆS

Fra gammel tid har Gl. Kjærsgaard med Kjærsgaard Mølle været en mindre herregård og er da også omtalt som sådan. Gårdens jorder strakte sig vidt omkring. Således har Alderslyst fra omkring Nytorv – Langelinie og vestpå hørt under Gl. Kjærsgaard. Flere af de huse, som man støder på helt op til omkring 1900, er gamle arbejderboliger, hvor der hørte et lille jordstykke til, så familien kunne holde en ko og dyrke lidt afgrøder. Mod syd var Langsø skellet og mod vest Udgårdsvej - Løgumklostervej. I området omkring det østligste af Eidervej var der før 1600-tallet 3-4 gårde, der alle var udstykket fra Gl. Kjærsgaard: Nedergaard, Aadalsgaard/ Ulvdalsgaard og Kjærsgaard, som dannede Kjærsgaard by. Man kan stadig ane gården Kjærsgaard, Udgårdsvænget 17, ikke at forveksle med Gl. Kjærsgaard.

Skoven nord for Duedalsvej og mellem Ndr. Ringvej og Balle Kirkevej var Kjærsgård skov, som nu er kommunal.

Mod nordvest har vi Hesselhøj, hvor jorden under 2. verdenskrig var udlejet til en gartner, inden det blev udstykket til kolonihaver. Nu er det bygget med flotte villaer med en enestående udsigt over Alderslyst og Langsø.

I området imellem kolonihaverne og Ulvedalsskolen ligger længst mod øst et jordareal på 8½ tdr. land, som også hørte under Gl. Kjærsgaard.

Arealet havde Asbjørn Jørgensen, Neder Buskelund, erhvervet fra Gl. Kjærsgaard. Hans søn, Carl Asbjørn Jørgensen, solgte jorden til Trige Pedersen, som misrøgtede arealet. Således solgte han en del overjord, og jorden blev ikke godet igennem flere år. Han opførte en "Tyskerbarak" med meget primitive forhold. Opvarmningen bestod af en ko, som stod i kælderens under bræddegulvet.

Sundhedsmyndighederne var meget skeptiske over forholdene for Trige Pedersens familie med kone og små børn.

To fra sognerådet, sognerådsformand Ernst Valbjørn fra Ballelund og gårdmand Sigurd Andersen fra Buskelund, pressede Trige Pedersen til at

sælge, idet de begge havde penge til gode i jorden.

Der opstod et spil mellem Aage Holm fra Ulvdalsgaard, Niels Rytter fra Korsgaard og de to fra sognerådet, hvor Anders Conradi fra Højgaard i 1951 til dels blev lokket til at købe de 6½ tdr. land. Aage Holm var meget interesseret i arealet, men forpassede muligheden.

Trige Pedersen beholdt 2 tdr. land og kunne således blive boende. Efter et par år blev Anders Conradi kontaktet, om han ikke ville købe resten af arealet, hvorefter Trige Pedersen rejste til Salten Skov.

Anders Conradi havde problemer med at komme op til jorden, uden at han skulle hele vejen uden om til Hvinningdal by. Han var til dels blevet lovet en genvej igennem skoven, men aftalen blev brudt.

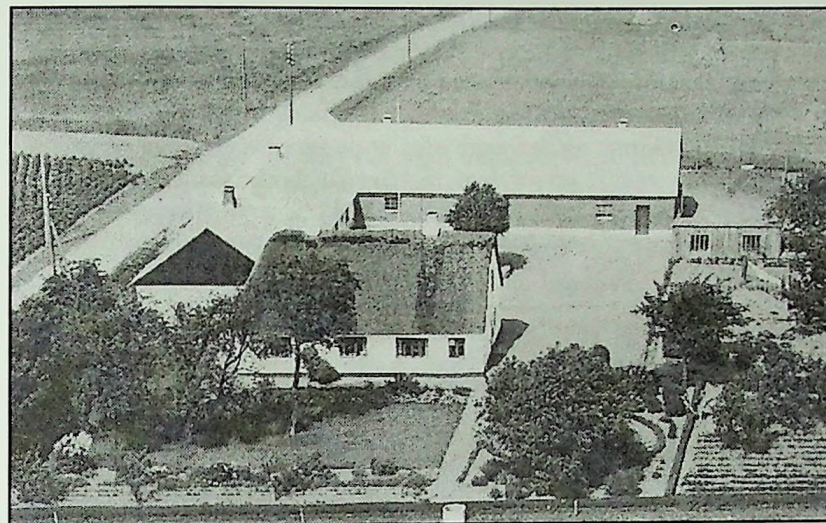
I 1953 købte Anders Conradi skoven "Tipop" øst for matr. nr. 10r af 4 erhvervsdrivende i Silkeborg. Skoven havde tidligere tilhørt Gl. Kjærsgaard. Under 2. verdenskrig var alt brugbart træ blevet fældet.

De 4 erhvervsdrivende havde opdelt arealet i 8 parceller til deres børn, og et enkelt træhus var blevet opført i skovens nordøstlige hjørne, hvor der blev holdt nogle drabelige fester. En nabo, Aage Kristensen, blev spurgt, om han ville købe skoven, men han var ikke interesseret.

Anders Conradi blev derfor opfordret til at købe skoven, som han var meget interesseret i, da skoven grænsede op til den gamle mølle- og mælkevej og dermed gav adgang til arealet på Hesselhøj. Blot skulle han købe et mindre trekantet areal, nord for matr. nr. 10r af Aage Kristensen for at få vejret til skoven "Tipop", og dette kom hurtigt i stand. Omkring år 2000 blev de 8½ tdr. land på Hesselhøj udstykket til parcelhusgrunde og bebygget.

Anders Conradi, der var ejer af Højgaard på Buskelundvej, var en dygtig landmand. Han havde ved siden af landbruget et større areal med forskellige grøntsager. Han var således altid en af de første, der kunne levere nye kartofler til Gartnernes Salgsauktion i Alderslyst.

Han havde i nogle år en stor flok gæs, 70-100 stk., som gik frit omkring. Et år, hvor der var tabt meget korn på marken ved høstning af området på Hesselhøj, valgte han at drive gæssene op på marken, for at de kunne gå

Højgaard, Buskelundvej 4 - ca. 1949.

og æde det tabte korn. De blev hver morgen i flok drevet fra Højgaard ned omkring Ulvdalsgaard, Buskelundvej 8, og op på arealet nord for Hesselhøj, hvor de gik og spiste det korn, der var tabt ved mejetærskningen. Om aftenen blev de igen drevet hjem til Højgaard uden større besvær.

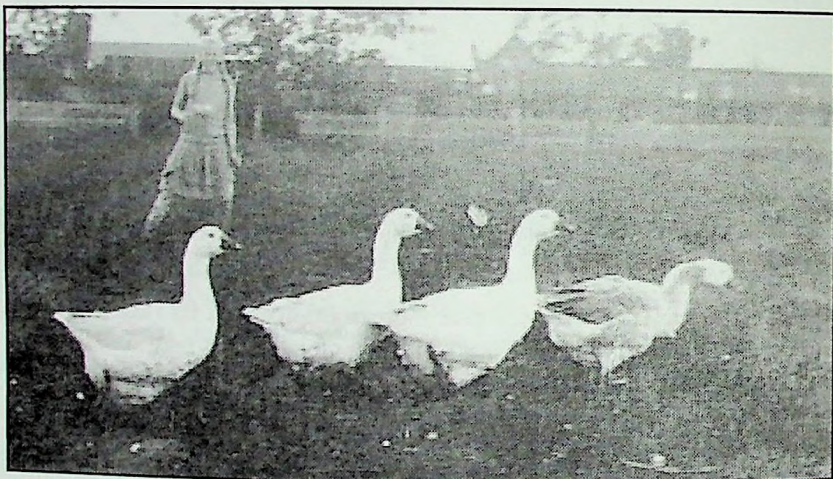
Langt tilbage i tiden var det helt normalt, at man på gårdene havde en flok gæs og en gåsepige til at vogte dem. Vi ser det også i Balle sogn, hvor man bl.a. på gården Vester Kejlstrup havde en gåsepige, og så sent som i 1962 havde man en stor gåsefarm på Vester Kejlstrup.

På Hjorkærsgaard, Jordkærvej 16, havde gæstgiver Carl Keller fra Silkeborg i 1860'erne en gåsefarm og en dreng til at passe gæssene. På ejendommene på Jordkærvej har næsten alle op igennem tiden haft høns, kyllinger og en flok ænder og gæs.

Dengang som i dag blev der også ført kontrol med fjerkræet, således havde Marie og Niels Peter Thomsen, Jordkærvej 2, en lille produktion med udrugning af kyllinger. De havde også ænder og var blevet "godkendt" af

Hotel Dania i Silkeborg til at levere ænder til hotellet. Denne godkendelse blev videreført til datteren Betty og Henrik Christian Knudsen, som havde naboejendommen Jordkærvej 4.

Hos Alfred Olsen på Martsgaard midt i Hvinningdal by gik gæssene i 1950erne frit omkring, og det skete ofte, at de forvildede sig ud på vejen, så bilerne måtte standse op for dem. Mange skolebørn i Balle Kirkeby har haft deres problemer, når de på vej til skole skulle forbi Kærgaard, Balle Bygade 38, hvor man også havde en flok gæs i en dam/kær syd for gården.

Gåsepige med gæs.

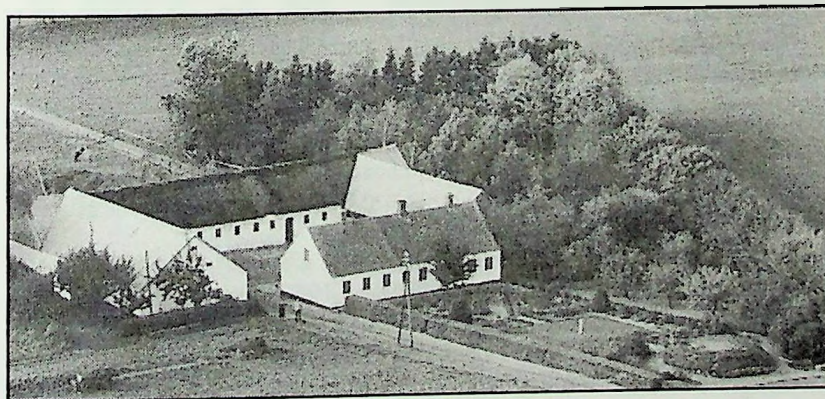
HYLKJÆRBAKKE, DEN SIDSTE GÅRD I BALLE SOGN MED MALKEKVÆG

På Overgaard Hede bosætter der sig i 1860erne flere familier. En af de første, vi finder her, er Karen Marie og Hans Rasmussen (Sned). De ankommer i maj 1859 fra Sejling sogn for at være husfolk på Overgaard Hede. Der bliver først tinglyst skøde på ejendommen 19.1.1866, sikkert fordi ejendommen fra 1859 til 1866 er drevet på en lejeaftale, som det ofte var tilfældet dengang.

Uddrag af skøde: Skjøde L.nr. 115/1866 19 januar.

Underskrevne Mette Kirstine Pedersdatter, enke efter gårdmand Søren Pedersen i Overgaard tilstår herved vitterliggor uden foregående skriftlig købekontrakt solgt og afhændet ligesom jeg hermed skjøder og aldeles overdrager til husmand Hans Rasmussen matr. nr. 2d. Overgaard ejerlav.

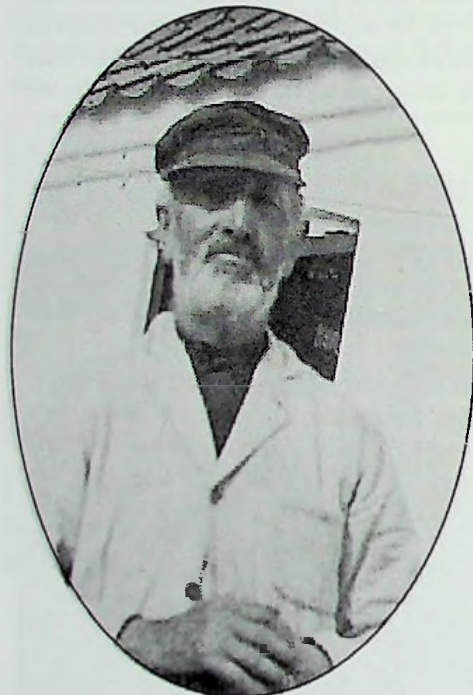
Jordarealet var fra starten tilgroet med lyng, som Hans Rasmussen fjernede med sine bare hænder. Hans Rasmussen byggede de første huse, (stuehus, stald og lade), på Hylkjærbakke ved siden af et mose-/vandhul, hvor der senere er fundet moseeg.

Hylkjærbakke, Nørhedevej 41 i 1952.

Hans Rasmussen blev også kaldet Hans Teglbrænder, idet han de første år ved siden af landbruget arbejdede som teglbrænder på Sinding Teglværk.

Karen Marie og Hans Rasmussen fik fire børn, hvor af de to døde af strubehoste. En pige, Cathrine, blev gift med Jens Marius Jensen, og i 1897 overtog de gården Hylkjærbakke, der forblev i familiens eje i 4 generationer, i alt 131 år.

Jens Snede, 1864-1956.

Jens Snede og Cathrine fik 2 børn:

Rasmus Jensen Snede født den 21.1.1890 på gården Hylkjærbakke, Overgård mark, Balle sogn, død den 18.12.1966 i Øster Bording by.

Gift den 27.10.1922 i Lemming Kirke med Jenny Petra Pedersen

Bonde, født den 17.5.1898 i Lemming by og sogn, død den 14.4.1976 i Øster Bording by.

Jennys forældre er væver og landmand Anders Peter Pedersen og Ane Johanne Povlsen

Sigrid Klara Snede født 25.1.1893 OVM - død 28.8.1982.

Gift 7.10.1919 i Balle Kirke med murer Anker Pedersen Bak, Balle Huse.

Jens Snede, Hylkjærbakke, køber 9.2.1918 matr. nr. 2s Overgaard af Peter Mortensen, Overgårdvej 6, Overgård Mark, for 4000 kr. Peter Mortensen (søn af Rasmus Mortensen) havde erhvervet arealet i 1916 og påbegyndt opførelsen af et beboelseshus. Huset blev imidlertid aldrig færdigt, og med tiden faldt det totalt sammen.

Ved folketællingen i 1916 er Jens Snede opført til:

Indkomst:	1.400,00 kr.
Formue:	12.000,00 kr.
Statsskat:	19,80 kr.
Kommuneskat:	77,00 kr.

Af tjenestefolk har Jens Snede sønnen Rasmus, som er hjemme og får 500,00 kr. i løn for et år.

Datteren Sigrid er også hjemme og får 400,00 kr. i løn. En ung pige, Frida Pedersen, er opført som tjenestepige, men uden beløb.

Rasmus Snede og Jenny fik 3 børn:

Katrine Snede, født 14.10.1923 - død 4.9.2001.

Gift 7.6.1953 i Balle Kirke med postbud Gudmund Juhl Pedersen.

De køber ejendommen Øster Bordingvej 11, Balle Huse.

Hans Snede, født 1926 Overgård mark.

Gift 1953 med Inger Hansen, født 1931 i Nr. Nærrå, Fyn. Hun døde den 23.7.1991 på Højmarksvænget 103, Balle sogn.

Johanne Snede, født 23.10.1931 Overgård Mark. Johanne er ugift.

Udskrift af deklaration.

Undertegnede Rasmus Snede, der ejer det til plantning bestemte areal Hylkjærhøj plantage, der udgør en del af matr. nr. 2s af Overgaard Gaarde, Balle sogn, og hvis areal er ca. 19,7 ha., forpligter herved mig og efterfølgende ejer af nævnte på vedhæftede kort, der ved tinglæsningen vil være at forsyne med retskriverens attest om at være det til Deklarationen hørende kort aflagte areal til at overtage på min bekostning.

Silkeborg den 5.10.1925 - Rasmus Snede.

Rasmus Snede køber som en af de første i Balle sogn en Ferguson traktor sammen med sønnen Hans Snede, der havde en naboejendom på Kragelundvej 7, Overgård. Skoven var Rasmus Snedes et og alt, og den blev passet og plejet, ligesom han førte et mønsterlandbrug. Han får en fortjenstmedalje for velplejet skovbrug. Rasmus Snede har indtalt et bånd med lokalhistorie, som opbevares på Lokalhistorisk Arkiv, Silkeborg.

Rasmus Snede køber et hus på Øster Bordingvej 28, Øster Bording by. Huset overtager/arver datteren Johanne Snede efter sine forældre.

Hans Snede, der er født 1926 på Hylkjærbakke, overtager i 1959 sit fødehjem. Han var i 1947 soldat ved sikringsstyrkerne i Tyskland.

Hans Snede og Inger fik fire børn, John, Heine, Lone og Ulla.

Inger var elev på Kolding Husholdningsskole. Hun har været bestyrelsesmedlem af Skægkær Skoleorkester.

I perioden 1953-1958 havde Hans Snede en ejendom på Kragelundvej 7, inden han kom hjem og overtog Hylkjærbakke. I 1961 købte Hans Snede 12 tdr. land af Johannes Bording, Nørhedevej 50, Øster Bording og solgte samtidig 6 tdr. land til Herman Vammen, Kragelundvej 11, Overgård mark. I det hele taget har de forskellige ejere tilkøbt en del agerjord og skov til gården.

Gårdens udbygninger brændte sidst på eftermiddagen den 10.3.1974. En brandmand - Aksel Hansen - kom privat kørende på Kragelundvej og så den kraftige ild og røg fra branden. Han kørte op til gården, og sammen med vognmand Viggo Skov fik han et par håndklæder gjort våde i et kar vand, og med de våde håndklæder som beskyttelse gik de ind i den brændende kostald, hvor Aksel Hansen trods stærk røg fik de bundne køer skåret fri med en brødkniv og jaget hen mod døren, hvor Viggo Skov sørgede for, at de kom helt ud af den brændende stald. Her stod man og tog imod køerne og fik dem ud på marken.

Kun en ko blev røgforgiftet, men den kom sig. Fem katte indebrændte. Branden var opstået på grund af en gnist fra en transportør.

Efter branden i 1974 blev den nyopførte bygning netop placeret hen over mose-/vandhullet, der først var blevet tørlagt.

Hans Snede sælger gården i 1990 og køber et parcelhus på Højmarksvænget 103, Vester Kejlstrup, Silkeborg. I 2007 flytter Hans Snede til Smedegården i Alderslyst.

Kristian Sehested fra Tvilum køber gården i 1990. Han blev da gift med edb-programmør Lene Overgaard Møller fra Horn.

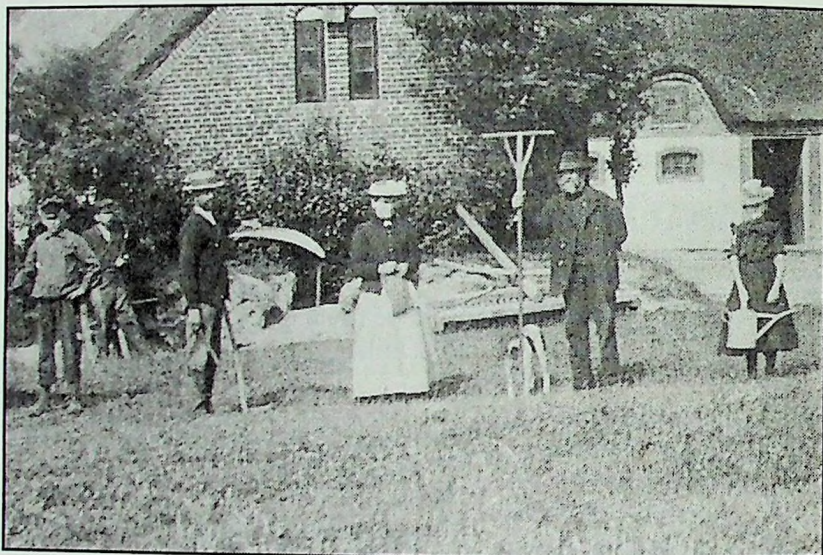
Kristian og Lene har 4 børn.

Kristian Sehested var på Riber Kjærgård Landbrugsskole i 1982-83. Han driver gården Hylkjærbakke meget effektivt med kvæg og planteavl. Der er 4 traktorer på gården, og maskinstation benyttes. Gården opvarmes med olie, fast brændsel og varme fra kostalden.

I 2001 blev der bygget nyt stuehus, som er placeret øst for gården på et højedrag, med en storslået udsigt mod Silkeborg og Himmelbjerget.

Igennem årene har Kristian Sehested opkøbt flere ejendomme og store jordarealer. I 2003 køber han jordarealerne fra Overgård matr. 2a m. fl., så Hylkjærbakke bliver langt den største gård i Overgård ejerlav.

Han driver gården med tjenestefolk fra blandt andet Estland. Han var den sidste, der havde køer i Balle sogn. Kristian Sehested solgte sin mælkekvote i 2006-07 og var således den sidste i Balle sogn med mælkeleverance.

Hylkjærbakke, Nørhedevej 41 - ca. 1905.

KØBMÆND OG DETAILHANDLERE I ØSTER BORDING

Øster Bording har gennem årene haft flere forskellige købmænd og detailhandlere. Den første butik åbnede omkring foråret 1892, og brugsforeningen lukkede 28. november 1983. En døgnbutik havde herefter i en kort periode til huse i den gamle brugs i Øster Bording by.

Den første, vi hører om, er Christian Christiansen, der får næringsbevis 16.4.1892 som detailhandler i Øster Bording. Han får næringsbevis til brændevinssalg 16.1.1893. Christian Christiansen flyttede 17.3.1903 til Alderslyst. Det vides ikke med sikkerhed, hvorfra han har drevet sin forretning.

Thomas Pedersen (1847-1935) fra Neder Buskelund skriver i sine erindringer:

Jens Petersen Skrædder, født 1818 i Vester Bording, var oprindelig væver. Han boede (hvor Rasmus Pinds enke Juliane boede 1915-1939) i Solhjem, Buskelundvej 9, Balle Huse.

Han havde, hvad man kaldte lidt høkerhandel. Hos ham kunne man få en flaske Brøndum brændevin for 24 øre, Blaamands røgtobak, kardus, skrå, tændstikker, søm, grøn sæbe, salt m.m.

Jens Petersen købte også landboernes kalve-, fåre- og lammeskind, som han pillede og tørrede. Skindene blev sidst i november solgt til købmand Knap i Silkeborg, hvortil de blev kørt af skiftevis Poul Thøgersen fra Vesterskovgaard og jeg, Thomas Pedersen fra Neder Buskelund.

Når Jens Pedersen sagde, at det var for lidt købmand Knap ville give, sagde købmanden: "Jeg kan ikke leve af luften". Jens Pedersen sagde så: "De kan så virkelig heller ikke leve uden luft". De fik jo handlet. Jens Petersen fik lidt varer med hjem og nok ca. 50 Daler i lommen, og hjemad røg han som en dampskorsten af Blaamands røgtobak.

Mikkel Christensen får tilladelse den 11.10.1898 til at drive detailhandel fra Bakbo, Øster Bordingstræde 18, Øster Bording. I 1910 sælger Mikkel Christensen købmandsforretningen til Niels Jensen, kaldet Niels Thamsen, men beholder ejendommen. Niels Jensen boede da på Nørhedevej 52.

I efteråret 1910 køber Niels Jensen et jordareal matr. nr. 7k på 1.340 m², som udstykes fra Skovhuset ved August Sørensen, Jordkærvej 8. Niels Jensen har ret til tørveskær i Fladmose.

Niels Jensen får bevilling 22.10.1910 til at drive forretning fra Jordkærvej 31, hvor han opfører et parcelhus på 96 m² med købmandshandel og et udhus på 25 m² nordvest for huset. Huset har facade mod Jordkærvej.

Købmandshandlen var ikke stor. Den var indrettet i husets nordre ende. En butiksdør, som sikkert også var indgangsdør til beboelsen, sad mod nord ud mod Jordkærvej ved siden af et butiksvindue. Til privaten mod syd var der fire almindelige dannebrogsvinduer. Der var endvidere en bagdør på husets vestside. Fra bagbutikken var der adgang til kælderen og loftet. En petroleumskan beholder stod vest for huset.

Niels Jensen flytter det købte varelager fra Øster Bordingstræde 18 til den nye butik Jordkærvej 31, Øster Bording.

Købmandsbutik, Jordkærvej 31.

Niels Jensen, født 1864 Kragelund sogn – dør 6.8.1933 i Øster Bording. Han var søn af Jens Jensen og Marie Kirstine Nielsen.

Han blev gift 30.10.1891 i Kragelund Kirke med Ane Margrete Laursen, født 1867 i Tved, Mols, dør 27.1.1951 hos plejedatteren Ane Johanne i Sejling sogn. Ane Margrete var datter af arbejdsmand Jens Laursen og Maren Salomonsen.

De får en datter og et plejebarn.

Mary Jensine Kirstine Jensen, født 6.8.1893 Kragelund.

Gift 12.5.1914 i Balle Kirke med uddeler Peder Markus Pedersen Elkjær, som er en bror til Christian Pedersen, Vester Bordinggaard, Vester Bording.

Peder Markus Elkjær blev senere ejendomsmægler i Silkeborg.

Ane Johanne Hermansen (plejedatter) født 19.2.1904 Kragelund.

Datter af ugift Mette Hermansen, Kragelund.

Gift 9.11.1925 i Balle Kirke med Marinus Hansen Gehlert, Tandskov, der var købmand i Sejling.

Den 30.3.1918 får Niels Jensen bevilling til at sælge øl og vin.

Det var Ane Margrete, der passede butikken, idet Niels Jensen ved siden af købmandshandlen gik ud som slagter, brølægger og tækkemand og slagtede kreaturer i garagen nord for butikken.

I købmandshandlen havde man fra 1913-1919 en telefon, som en række personer i fællesskab havde investeret i, og som stod hos Niels Jensen. Dette var sikkert Øster Bording's første telefon.

Iflg. en regnskabsbog betalte man et fast beløb for sine opkald, og resten af regningen deltes man om.

Ved folketællingen 1916 har Niels Jensen en tjenestepige, Marta Nielsen, som får 400,00 kr. i løn.

Niels Jensen er selv noteret som købmand med denne økonomi:

Indkomst:	900,00 kr.
Formue:	500,00 kr.
Statsskat:	0,00 kr.
Kommuneskat:	15,00 kr.

Da Øster Bording Brugs blev oprettet 1.4.1923, gik det slemt ud over omsætningen, og man så tydeligt, hvilken vej det gik. Brugsforeningen tilbød at overtage varelageret, men Niels Jensen sagde nej og fortsatte endnu en tid som købmand.

Vognmand Niels Kristoffersen, Skovhus, Jordkærvej 8, hentede normalt varer i Silkeborg til Niels Jensen. I 1933 skulle Niels Kristoffersen hente varer, og han havde da spurgt, hvor meget mel han skulle have med hjem. Alt det du kan læse på vognen, svarede Niels Jensen. Få dage efter gik Niels Jensen konkurs, og der blev holdt tvangsauktion den 18.4.1934.

Efterfølgende ejer og beboer af købmandsbutikken.

Ved tvangsauktionen køber Jens Julius Mogensen huset med den nedlagte købmandsbutik. Han var da skovarbejder i Ry. Jens Julius Mogensen var gift med Agnes, (født 8.2.1897, dør 28.12.1994).

Jørgen Mogensen køber huset den 14.10.1946. Han var gift med Kathrine,

Jordkærvej 31 i 2006.

som dør i Øster Bording, Balle sogn.

Jørgen Mogensen var anlægsgartner og kørte rundt og sprøjtede frugttræer m.m. I nogle år hjalp han til på Balle Kirkegård. Kathrine gik ud som vask- og kogekone. Jørgen Mogensen sælger huset i 1962 og flytter til Sinding sogn.

I 1962 køber kontrolassistent Karl Pedersen huset. Karl Pedersen er født 1932 på Lerbjerg mark og sogn, som søn af bolsmand Niels Pedersen og Jensine Kathrine Pedersen.

Karl Pedersen blev gift i Hørup Kirke med Ingrid Elisabeth Agnethe Kristensen, født 1939 Almtoft, Hørup sogn. Hun dør 1990 i Øster Bording, Balle sogn. Hun var datter af arbejdsmand Anker Kristensen og Krista Jakobsen Kristensen.

De fik fire børn: Pia, Kurt, Niels Anker og Lisa.

Kurt er udlært inden for vvs. Han køber i 1993 ejendommen Vognstrup, Kragelundvej 4, hvorfra han driver KPs Smedie & VVS

Betty og Karl Pedersen i 2006.

Karl Pedersen har tjent på landet bl.a. som fodermester. Han tog på kontrolskole og fik bevis som kontrolassistent og arbejdede som sådan i 4½ år for Sinding-Balle kontrolforening. Samtidig gik han ud som murerarbejdsmand og arbejdede igennem flere år på Lysbro Dørfabrik. Igennem årene har han kraftigt moderniseret beboelsen.

Karl Pedersen er en ivrig folkedanser og er i bestyrelsen for Silkeborg – Lysbro Folkedansere, som de sidste 38 år har danset i Øster Bording forsamlingshus.

1.1.2007 flyttede folkedanserne til Sinding forsamlingshus.

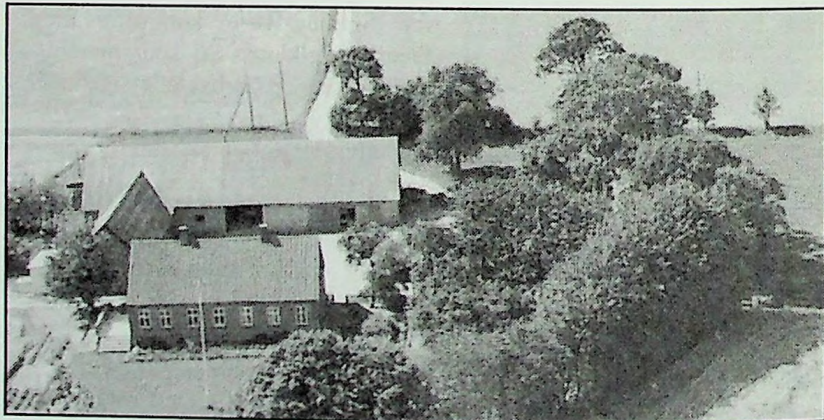

GÅRDMAND KJELDSEN - BALLE NYGAARD UNDER BESÆTTELSEN

Af Kurt N. Christensen

Krigen rasede ude i verden, og tyskerne var herrefolket i Danmark, da jeg gik ud af Alderslyst skole i april 1944. Jeg besluttede i samråd med mine forældre at komme ud "på landet", hvilket betød at jeg indtil november 1944 kom i arbejde på Kildegården i Svostrup. Og det blev en rigtig god tid for mig. Det var medvirkende til, at jeg fra november 1944 og et år frem blev fæstet bort for endnu et år ved landbruget. Man fæstede dengang medhjælpere for et år ad gangen, så selv om jeg var betænkelig, gjaldt det jo også mig.

Jeg erfarede tilfældigt om den ledige plads på en mindre gård i Balle, der var beliggende netop der, hvor "Balle skole" blev opført i 1980'erne. Gården der var på 28 tønder land var ejet af ægteparret Dorthea og Niels Kjeldsen, som dengang var henholdsvis 57 og 60 år gamle. I forvejen var der fæstet en ung pige, Anna Jørgensen, som jeg kendte fra Alderslyst, hvor vi gik i samme skoleklasse. Min løn for det kommende år var 600 kroner, som nok var en gennemsnitsløn for en 14 år gammel landbrugsmedhjælper.

Balle Nygaard, Balle Kirkevej.

Jeg fik godt nok flere kræfter, men som 15-årig var det alligevel en opgave at gå makkerpar med Niels. Og hvad det betød, fik jeg snart at mærke. Det første større projekt var at dække roekulerne. Dengang brugte man både bederoer og kålrabi, og da der skulle være foder nok til omkring 12 køer, en tyr og nogle kvier plus grise, tog det nogle dage før roekulerne var dækket med halm og tung våd leret jord.

Hjemkørsel af roer.

Tiden frem til jul forløb uden særlige oplevelser. Egentlige juleforberedelser foregik jo inde, så det berørte ikke mig. Men hjemmeslagteren kom og slagtede en gris og også et får. Om det var slagteren der kom med fåret, husker jeg ikke, men det var ikke et dyr fra egen besætning. Slagtningerne skete på gårdspladsen. Alt var lagt til rette da slagteren kom og snart var dyrene aflivet. Svigerdatteren Eva deltog i slagtning af både julegrisen og fåret.

Juleaftensdag om eftermiddagen fulgte vi fire på gården den stenede skærvevej til Balle Kirke, hvor pastor Jens Andersen fra Alderslyst prædikede i

den fyldte kirke. Efter julegudstjenesten spiste vi julemiddagen i køkkenet, og senere samledes vi i stuen. Hen på aftenen blev gaverne hentet frem, og spændte flåede vi det gråbrune papir af gavepakken. Rigtigt julepapir kunne jo ikke opdrives i 1944. Indholdet var et spejl på ca. 30 x 40 cm. med en tynd grønmalet træramme omkring og med en bagklædning af pap. Hverken Anna eller jeg fik gaver derhjemme fra, men ingen var forvænte med gaver dengang.

Anden juledag fik både Anna og jeg fri, men som sædvanlig først ved titiden og med besked på at være "hjemme" igen helst inden aftensmaden. For selv på en fridag var der visse ting der skulle ordnes, både i huset og staldene.

Mit værelse var beliggende i flojen med hestestalden med sengen som nabo til de to store flotte mørkebrune heste. Men det var jeg vant til fra Kildegården, så jeg fandt det ganske betryggende med de brune mastodonter som naboer. Jeg blev aldrig hestekender, men det forekommer mig, at det var Frederiksborgheste. Niels var med rette meget stolt af dem, og da de var forholdsvis rolige, var jeg også nogenlunde tryk ved dem. Og det var jo i øvrigt Niels, der ordnede det meste markarbejde med hestene.

Mit værelse var spartansk udstyret. En stor tung seng var bredfyldt med halm, som med jævne mellemrum blev rystet op, så den blev rar at ligge i et stykke tid igen. Jeg har hørt meget om mus og utøj i sådanne halmsenge, men jeg har ikke selv haft oplevelser i den retning. I mit værelse blev gulvet ofte vasket og sengelinned skiftet, så det var upåklageligt. Foruden sengen var der et lille bord og en umagelig træstol i værelset. Gulvet var meget mørkt og med et tykt lag fernis. Jeg var selv kommet i besiddelse af et karlekammerskab, købt for nogle af de penge jeg havde tilovers fra den foregående sommerløn. Der var selvfølgelig ingen radio eller andet til adspredelse, så jeg købte mig et kukur.

Hvedemelssigten.

Der var jo rationering på alt under krigen. Selv bønderne blev ramt på egne produkter. Hver husholdning fik tildelt en portion hvedemel, men det kunne jo aldrig slå til. Men da Niels ikke ligefrem var en sinke, der avlede hvede og gav det hele fra sig, var der aldrig mangel på mel. Hans holdning var, at når kværnen kunne male grutning, når vestenvinden ellers var ven-

lig stemt, kunne den vel også male hvede, når man ellers gik stille med dørene. Så derfor malede Niels selvfølgelig af og til lidt af de forbudne kerner. Tilbage var der blot at sigte produktet, men det problem var for længst løst af en driftig personovre i nabosognet Sejling. Her havde en husflidsfabrikant sat en produktion i gang af melsigter, der med ret god held kunne skille avnerne fra melet. Og da Niels åbenbart mente jeg kunne gå stille med dørene, fik jeg en søndag formiddag stukket nogle penge i lommen med besked på at hente et af de eftertragede, men ulovlige apparater, mens han og Dorthea var i kirke.

Jeg fandt frem til fabrikanten, der emballerede maskinen forsvarligt i nogle medbragte sække, hvorpå bylten blev bundet fast på Niels' cykel, som jeg undtagelsesvis og højtideligt lånte til det gode formål. Og så gik det hjemad med den besked, at hvis nogen spurgte, hvad der var i sækken, skulle jeg bare sige, det var et apparat, jeg ikke kendte brugen af og at jeg havde fundet det i vejgrøften. Jeg mødte nu ingen der var interesseret i, hvad jeg smuglede rundt med midt i kirketiden, og jeg slap ubeset hjem med tingesten.

Dorthea blev sikkert meget glad for finsigten, men som en følge af, at der foregik så meget fordækt og tys-tys under besættelsen, så jeg nu aldrig melsigten i brug og kan derfor ikke give en nærmere beskrivelse af, hvor brugelig den var. Kun mindes jeg, at den lignede en grussorterer, selvfølgelig i miniformat. Så vidt jeg forstod det, var sigten ulovlig alene af den grund, at hele hvedeavlens skulle afleveres. Siden er den slags apparater sikkert endt i fuldt dagslys på museer og kan nok ses et sådant sted. Om melsigten ligefrem blev anskaffet som et statussymbol, tror jeg nu ikke. Men jeg mener ikke der nogensinde, med eller uden melsigten, var mangel på det eftertragede hvedemel på gården. Og heller ikke at jeg var udsat for mel med avner.

Ajlen køres ud.

I 1945 var der ingen love og bestemmelser om, hvornår ajlen måtte spredes på markerne. Den slags bestemte Niels. Han inspicerede ajlebeholderen, og da den var fuld, tog vi fat på arbejdet. Det var måske i marts måned. Ajlebeholderen så jeg aldrig, men den viste sig at være et næsten udtømmeligt hul under møddingen, hvori besætningens urin gennem et

afløb i grebningen ledtes ud. Beholderens ildelugtende væske skulle pumpes op med håndkraft. Ved andre landbrug brugte man normalt på den tid en elektromotor til at trække ajlepumpen. Det havde vi ikke, for der var vindkraft på gården, og da den trak direkte på en aksel inde i laden, var enhver mulighed for hjælp ad den vej udelukket.

Ved fælles anstrengelser fik Niels og jeg baksset den tunge runde ajletønde op på en stivvogn og forsvarligt fastgjort. Nogle steder havde man en speciel vogn til dette formål, men sådan flottede man sig ikke hos os. Næste led var at få ajlepumpen gjort klar. Det var en tung jernpumpe, der skulle stikkes ned i et hul i kanten af møddingen, hvorefter den meget interimistisk blev gjort fast ved hjælp af et par løse brædder og lidt tovværk. Men den stod nu langt fra sikkert. Niels mente, jeg hurtigt vænnede mig til den lidt usikre og gyngende opstilling. Der skulle, hvis jeg husker rigtigt, omkring 700 pumpeslag til før ajletønden var fuld, og når det var tilfældet, kaldte jeg på Niels, som spændte for og kørte ud i marken for at sprede indholdet ud.

Udkørsel af møj.

Klapsejleren.

Til erstatning for den manglende kraftkilde på gården var der som omtalt en vindmølle, en såkaldt klapsejler, der alene var beregnet til at trække tærskværk og kværn. Med en vindmølle som kraftkilde, var det altid nødvendigt at tilrettelægge arbejdet efter vinden.

Oftentimes måtte vi vente til vinden igen kom i et gunstigt hjørne. Når der skulle tærskes med det rosamalede Dronningborg tærskværk eller kværnes grutning, gik Niels ud i det fri, suttede på en finger og stak den i vejret. Denne pejling viste bl.a. fra hvilket verdenshjørne vinden blæste, og desuden hvor kraftig og stabil vinden var. Disse forhold var vigtige at kende for folk, der brugte alternativ energi. Var det nødvendigt at sutte på fingeren mere end to gange, var vinden for svag, og blev den stivfrossen var det også et dårligt signal. Men så fandt Niels altid på noget andet vi kunne gøre.

Klapsejleren stod i gårdens nordvestlige hjørne. Den bestod af et højt tårn på fire ben, der var boltet eller nittet sammen af kraftigt vinkeljern. Øverst oppe var der fem møllevinger med en række klapper eller metalplader på hver vinge. Klapperne kunne påvirkes via en jernstang nede ved jorden, så deres virkningsgrad kunne justeres i forhold til vinden. Jo svagere vinden var, des tættere skulle klapperne stilles, for at fange vinden bedst muligt. Møllevingerne kunne, af hensyn til vindretningen, dreje hele horisonten rundt på en tandkrans øverst i tårnet. Det skete ved hjælp af et par mindre krøjevinger, der var anbragt i hver ende af en aksel på tværs og bagved de store møllevinger. Krøjevingerne var sjældent i ro. Deres funktion var jo netop bestandigt at holde møllevingerne stik imod vinden.

Når vinden ellers var i det gode lune, kunne møllevingernes lystige snurren overføres til den svære aksel, der gik ned midt gennem mølletårnet. Nederst blev kraften overført til en vandret liggende aksel, der igen overførte kraften til en anden aksel inde i laden, hvorpå var monteret en remskive, der så ved hjælp af en lang flagrende rem overførte den efterhånden noget reducerede kraft til tærskværk eller kværn.

Vindkraft var i det hele taget en meget kompliceret måde at få kraft på. Men klapsejleren var selvfølgelig en mægtig hjælp til afløsning af plejen ved tærskning, men den må vist siges i bred forstand at have udspillet sin rolle i Danmark adskillige år før jeg stiftede bekendtskab med den.

De største problemer med vindmøllen som drivkraft viste sig, når der efter en periode med f.eks. østlig vind blev vindstille. Hvis et kik i kornbeholderen viste, at det var på tide at få tærsket en ny beholdning, brugte Niels sin fingermetode, og viste den tegn på en strid og stabil vestenvind, var betingelserne til stede for arbejdets udførelse. Kort sagt, vi var klar til at tærsk.

Under de altid uberegnelige vindforhold kunne krøjevingerne gå i bagvind, som Niels kaldte det. Det betød, at vinden ligesom prellede af på de små krøjevinger, så ligegyldigt hvor meget det blæste, stod de ganske stille. Da jeg var den mest adrætte i forhold til Niels, blev jeg beordret til tops i møllen, for at dreje krøjevingerne så længe, at vinden igen fik tag i dem. Det foregik ganske simpelt "bare" ved at dreje krøjevingerne i én uendelighed, indtil mølletoppen var drejet så langt om i den rigtige vindretning, at vinden hjalp til. Var man først nået til det punkt, hvor vinden for alvor greb fat, gik det pludselig stærkt, og så skulle man helst ikke stritte med orerne, for der var ikke langt mellem de to sæt krøjevinger, og det var ikke rart at komme dem for nær, for de løb rigtig stærkt. Jeg skulle dog blive deroppe lidt længere, for at være sikker på, at vinden virkelig besindede sig til at dreje mølletoppen den halve omgang, ellers måtte jeg jo op igen. Selv om man i nogen grad var sikret mod nedstyrtning, ved hjælp af nogle jernbånd, beregnet til at kravle op igennem, klamrede jeg mig godt til det både rustne og rystende tårn. Udsigten heroppe fra var flot, men jeg fristedes aldrig til at blive deroppe længere end nødvendigt.

Når de store møllevinger endelig var kommet i vinden, hvilket kunne ses af, at krøjevingerne faldt til ro, blev klapperne sagte koblet til. Det skete under megen jammer, skrigen og klagen fra de mange halvrustne jerndelev, der gned mod hinanden. Men snart overdøvede larmen fra tærskværket alt andet. Min rolle var at forke kornnegene over på tærskbordet, mens Niels tog plads ved skærebordet, hvor han omhyggeligt fjernede bindegarnet inden han ruskede kornnegene fra hinanden og langsomt lod dem glide ind i tærskværket. Da det under besættelsen var umuligt at skaffe næsten alt, måtte intet gå til spilde; heller ikke de knap meterlange bindegarn fra kornnegene. Senere blev knuderne møjsommeligt skåret af, mens garnet blev pænt bundtet, og en dag ved lejlighed blev de fragtet ud på Søholt Alle, hvor fru rebslager Holst bearbejdede dem til anvendelige hammel-

reb, tømmer og andet, som var umuligt at skaffe.

Når vi havde tærsket et stykke tid, gik farten ofte af den rosamalede Dronningborg, fordi trækremmen gled på remskiven. Så måtte Niels ned, for med en stor klaphammer at stramme remmen ved at slå nogle gevaldige slag på den træstamme, der gjorde udmærket fyldest som remstrammer mellem trækaksel og tærskværk. Det kunne også være at remmen bare gled, fordi den var for tør. Det blev klaret ved at holde en firkantet begmasse på remmen, og straks efter hørtes en smaskende, klistrende lyd, og så gik alt igen efter planen, når ellers bare vinden holdt sig konstant.

Kvashugning.

Til daglig klarede vi tærskningen og senere grutningen med vinden som kraftkilde. Men da der kun var strøm i stuehuset, samt på grund af mørklægningen kun blus i en enkelt 15 watt pære midt i kostalden, var der selvfølgelig ikke en el-motor til rådighed, da vi hen på sommeren skulle lave kvas til brug i komfuret.

Takket være en tilhørende granplantage ved gården, fældede vi i løbet af vinteren en del grantræer i plantagen (ved nuværende Herman Bangs Vej). Stammerne blev afgrenet og læsset på en stivvogn og kørt til savskæreri i Serup, hvor de senere blev opskåret til tømmer. De afhuggede grene blev slæbt ud til kanten af skoven, hvor de lå og tørrede i forårssolen, og efter at roerne var tyndet ud, var det tid til at køre de tørrede grene hjem til gården, hvor de blev læsset af i store stakke omme bag laden. Kvashuggeren, der var ejet af flere gårdejere med hver et stykke skov, gik på omgang, og da den hen på sommeren ankom, blev den kørt i stilling ved den store stak af grene og kvas.

Men nu var det igen en ulempe, at der ikke var kraft på gården, for det var selvfølgelig umuligt at udnytte vindkraften til dette formål. Men det var der råd for, for i skellet mellem gården og Chr. Winthers jord, var der en række elmast, der bar strømmen op til Winthers gård. Og naboer som de var, hjalp de hinanden i visse situationer, og det var en af dem jeg kom til at opleve.

Chr. Winthers havde en el-motor, som vi måtte låne. Det eneste besvær med den var transporten af den frem og tilbage. Men det var nu heller ikke den letteste del af opgaven. Motoren var en sværvægtsmodel, en meget

tung motor, der sad godt forankret i en stor uhåndterlig trækasse af grå- eller grønmaledede profilerede brædder. Foroven var der et par langsgående kraftige bjælker, der sluttede af i et par forkrøblede håndtag, der med god vilje tillod at flytte kraftkilden fra den ene maskine til den anden. Man lofter i håndtagene, lægger sig godt ind over maskinen, og er gulvet plant og uden for mange huller eller andet, kunne det lade sig gøre at køre motoren fremad på de to ganske små jernhjul i den modsatte ende. At motorkassen var så tung og uhåndterlig var blandt andet medvirkende til, at den stod bedre fast under brugen.

Gårdejereren og jeg var kørende over til naboen efter motoren i stivvognen. Andre køretøjer fandtes ikke på gården, og vi fik da vores besvær med at læsse den tunge el-motor op på vognen, for motorkassen var bredere end bunden af vognkassen. Derved kom den til at stå halvvejs oppe på sidefjælene, og det kostede ekstra anstrengelser at få den derop.

Jeg fyldte den sommer 15 år, og var langt fra kraftig og egnet til dette job. Så vi sled og baksede med bæstet, men op kom den da. Skarpsindige læsere har selvfølgelig længe spekuleret på, hvorfor vi havde al den bøv! med den tunge elmotor, når vi alligevel ikke havde strøm. Svaret ligger i, at der blev brugt en strømskinne, en lang træstang, hvorpå der i den øverste ende var påskruet messingbøjler i samme afstand som trådene på masterne. Når der skulle bruges strøm, blev stangen løftet op i position af trådene, og med et lille hug kastet imod trådene. Derefter blev stangen trukket nedad under en regn af gule og grønne gnister, hvorefter der var kontakt og strøm til elmotoren.

Kvashuggeren var opbygget på en meget svær træramme, båret af et jernstativ på transporthjul. Bagud på maskinen var der et ret bredt bord, meget lignende bordet ved et tærskværk, beregnet til at lægge kvaset på. Fremme ved maskinen smalnede bordet ind mod maskinen ved et par kantstillede brædder, der ligesom dannede tragt ind til et par kraftige kamhjul, som holdt kvaset på plads under hugningen. Kamhjulene blev under hugningen holdt sammen ved hjælp af kraftige stålfjedre og lodder. Var det ikke nok, var der en vægtstang, som ved hjælp af en mands vægt kunne presse hjulene yderligere sammen.

Når maskinen var i drift, trak kamhjulene grenene frem gennem "tragten" og ind mod huggekniven, der var konstrueret til at hugge op til 10 cm

tykke grene. Jeg erindrer at have læst om adskillige mennesker, der kom galt af sted med disse transportable kvashuggere.

Trækremmen mellem elmotoren til kvashuggeren blev holdt passende stram ved hjælp af en lang granstamme. Selv om den hyppigt blev smurt med harpiks, havde den en tendens til at blive slap under hugningen, der foregik under en sonderknusende larm. Når kvasen var "vejret" et stykke tid, blev den kørt ind i et rum i laden, hvor den blev opbevaret til den skulle bruges inde i komfuret. Det var en god, nem og billig brændsel, der vinteren igennem blev hentet ind i en tørveløv.

Det var hårdt slid for en ung ved landbruget dengang, og lønnen var trods alt kun 600 kroner for et helt år. Det er næsten umuligt at fatte, at jeg senere opnåede samme løn på en enkelt dag, da jeg mange år senere forlod arbejdsmarkedet. Men som vi alle ved, gik udviklingen jo hurtigt, også ude på landet.

TRAVETUREN FORÅRET 2008 FOREGÅR HOS REIDUM OG GUDMUND LEMMINGER

Jordkærvej 23, Øster Bording.

EN HEDEEJENDOM EJET AF MORTEN PRÆST PÅ ØSTER BORDING HEDE

På Øster Bording Hede, midt imellem Nørhedevej mod vest og Jordkærvej mod øst, finder vi en af de hedejendomme, som blev udstykket i 1857 fra Søren Jensen Birks ejendom på Jordkærvej 23, Øster Bording. Stedet ligger utrolig smukt i et mark- og skovområde uden nogen form for støj fra de nærliggende Nørhedevej og Jordkærvej.

Allerede i 1847 er her opført en bygning på 18 m². Muligvis er der tale om en røgterbolig til hyrden, som har passet fårene på den udstrakte lyngbevoksede hede, som lå imellem Nørhedevej og Jordkærvej og fra Kragelundvej mod syd forbi Karlshøjvej.

Den første selvejer er Morten Madsen, kaldet Morten Præst, født den 26.4.1828 i Kragelund sogn. Han er søn af selvejergårdmand Mads Madsen og Ane Marie. Morten Præst var gårdskarl på Silkeborg Hovedgård (nu Silkeborg Museum), da han købte stedet i september 1859.

Morten Præst blev gift 26.5.1859 i Silkeborg med Ane Rasmusdatter, født 23.2.1830 i Øster Bording - død 6.4.1895 på ejendommen i Øster Bording. Hun var datter af gårdmand Rasmus Madsen og Anne Marie Christensdatter.

Ane og Morten Præst får en søn:

Mads Mortensen født 26.10.1860 i Øster Bording.

I 1859 bliver der brandforsikret et stuehus med beboelse og fæhus for 480 Rdl. Bygningen er grundmuret, men med lyngtag. I marts 1860 ankommer Ane og Morten Præst til Øster Bording Hede som husfolk fra Silkeborg. Ved folketællingen i 1860 bor Ane på ejendommen, medens hendes mand, Morten Præst, tjener i Silkeborg. Ved siden af at passe den lille ejendom går han ud som daglejer.

En meget stor del af ejendommens ca. 24 tdr. land jord lå i 1860 hen som lyng. I 1877 opfører Morten Præst nogle nye udbygninger på ejendommen.

Ved folketællingen i 1901 er Morten Præst enkemand og aftægtsmand på ejendommen hos sønnen Mads, der er ugift. En enke R. Pedersen, født 1854, bor også på ejendommen.

Der er noteret at Morten Præst har et barn + 2 døde børn.

Ved brandtilsynet i 1901 er der noteret, at bygningerne er forsvarligt holdt ved lige, ligeledes er lofter og skillerum i orden.

L.P. Hansen, som er bolsmand i Funder Kirkeby, køber ejendommen. I 1911 har han 2 tjenestefolk boende på ejendommen i Øster Bording. De er søskende, og deres forældre er Peder Lauridsen og Ane Cathrine Rasmussen fra Kirkebjerggaard i Funder sogn.

Peter Iversen, født den 4.7.1878 i Ungstrup, Thorning sogn, søn af mejeriforpagter Kjeld Iversen og Ane Kirstine Hansen, køber ejendommen og bliver gift den 23.3.1913 i Funder Kirke med Johanne Kirstine Lauridsen, der er født den 14.11.1881 på Kirkebjerggaard, Funder Kirkeby - død 28.3.1915 på ejendommen i Øster Bording. Hun er datter af gårdmand Peder Lauridsen og Ane Cathrine Rasmussen
Johanne Kirstine og Peter Iversen får et barn:

Svend Aage Iversen født den 14.1.1914 i Øster Bording.

Ved folketællingen i 1916 er Peter Iversen noteret for:

Indkomst:	800,00 kr.
Formue:	1.000,00 kr.
Statsskat:	0,00 kr.
Kommuneskat:	15,00 kr.

Alfred Pedersen Hørmann køber ejendommen den 19.8.1924.

Købsprisen er 17.000 kr., som finansieres ved at overtage et obligationslån på 5.100 kr. + lån på 1.900 kr., og han udbetaler kontant 10.000 kr.

Alfred Hørmann er født den 2.3.1899 Sindinghede, Kragelund sogn - død den 11.12.1967 i Hvinningdal by, Balle sogn, søn af Jens Hørmann og Dorthea Marie Nielsen

Jordkærvej 25 b i 1924.

Han bliver gift 20.11.1924 i Funder Kirke med Agnes Alfrida Hørdum, født 05/04 - 1904 på Funder Nørhede, Funder sogn - død den 8.6.1993 i Hvinningdal by, Balle sogn.

Forældre: Bolsmand Jens Peter Pedersen Hørdum og Nielsine Katrine Abildskov

Børn:

Henny Marie Hørmann født 1925 i Øster Bording.

Gift i Balle Kirke med Anders Conradi Nielsen.

Ailer Hørmann født 1930 i Øster Bording.

Gift i Skive Kirke med Gitta Geneser.

Ida Hørmann født 1941 i Øster Bording.

Gift med Stig Mosgaard Kristensen.

Ca. halvdelen af ejendommens jordarealer var i 1924 stadig hede, som Alfred Hørmann opdyrkede. Alfred Hørmann byggede i 1931 nyt stuehus syd for det gamle stuehus som var sammenbygget med udhuset.

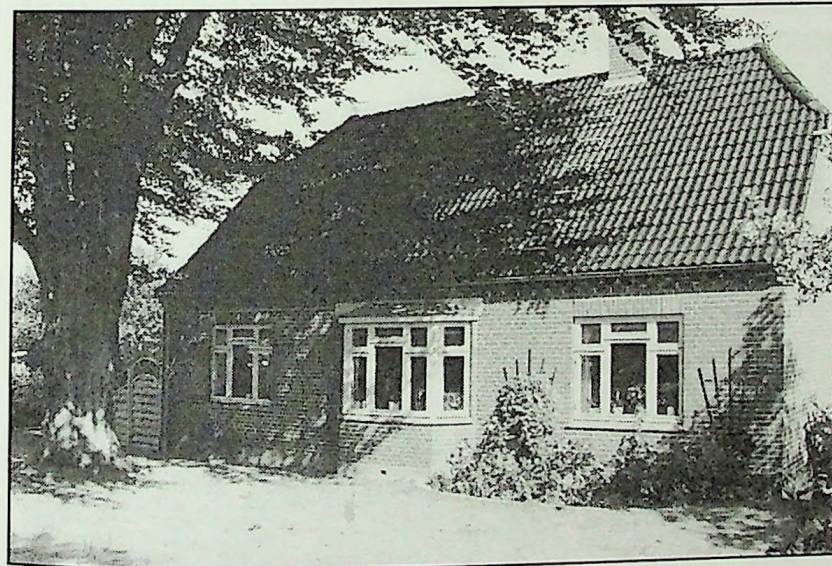
Allerede i 1947 havde man malkemaskine, som blev drevet af en benzinmotor. Man fik først elektrisk strøm i 1952. Indtil da blev der brugt petroleumslamper til belysning.

Det var planlagt, at der skulle installeres elektrisk lys straks ved 2. verdenskrigs slutning i 1945, men det var umuligt at skaffe materialer.

Alfred Hørmann og hans kone sælger/overdrager ejendommen i 1964 til datteren og svigersønnen, Ida og Stig, og flytter selv til Hvinningdalvej 82, Hvinningdal by.

Stig Mosgaard Kristensen, født 1938 i Sønderholm ved Ålborg. Stig Mosgaard Kristensen kommer til Balle sogn og får arbejde som tjenestekarl på Højgaard i Hvinningdal, hos Anders Conradi Nielsen. Her traf han Ida, som er søster til Henny, Anders Conrads hustru.

Ida og Stig Mosgaard Kristensen overvejede en udvidelse af ejendommen med f. eks. en svinestald, men det blev opgivet, og Stig tog arbejde, mens Ida passede børn i hjemmet.

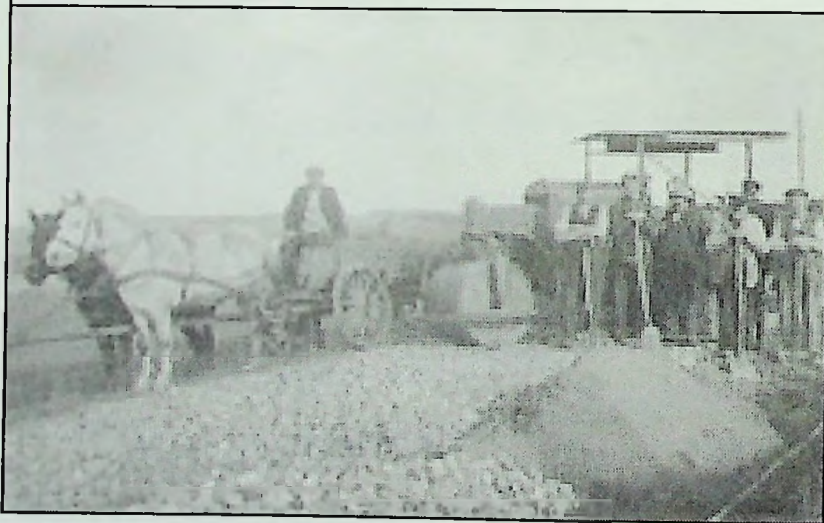

Jordkærvej 25 b i 2004.

Efter at have solgt 20 tdr. land til Skov- og Naturstyrelsen består ejendommen nu af bygningerne og ca. 4 tdr. land jord + lidt skov. I 2005 ombygges og renoveres Stig Mosgaard Kristensen de gamle udbygninger. Stig er med i Balle menighedsråd, og de deltager begge i arbejdet ved Ny Teater i Silkeborg.

Ida og Stig Kristensen har to børn: Allan og Steen Mosgaard Kristensen.

EFTERLYSNING

Tromlefører på ovenstående billede er Thorvald Jensen, Øster Bording. Er der nogen, som kan komme med yderligere oplysninger om billedet!

DEN FORSVUNDNE SØLVSKAT FRA VINTERLYST

I Dansk Folkemindesamling kan man læse en artikel skrevet af landmand Anders Winther fra Kragelund Mark. Artiklen er skrevet i midten af 1930'erne.

Anders Sørensen Winther var fæstegårdmand af Damgården, matr. nr. 4 i Hvinningdal by, der hvor Hvinningdal Kirke blev opført i 1995. Han havde 8 børn, 5 drenge og 3 piger. Fire af drengene, Søren, Hans, Poul og Daniel fik hvert sit jordlod fra Damgårdens jorder eller et bosted i Hvinningdal by. Flere af børnene har også virket med pramsejls på Gudenaen.

Den ene af sønnerne, Daniel Andersen Winther, fik et hedeled, der blev kaldt Vinterlyst, Nørhedevej 22, Hvinningdal Hede, matr. nr. 4b. Jorden lå hen i lyng, og familien Winther havde deres får gående på marken vogtet af en hyrdedreng.

Daniel Andersen Winther er født 13.10.1822 på Damgården, Hvinningdal, som søn af omtalte fæstegårdmand Anders Sørensen Winther (1778-1849) og Ane Kjerstine Larsdatter (1783-1859).

Daniel Winther var oprindeligt skrædder og havde virket som sådan i Balle sogn. Han rejste rundt fra gård til gård i landsognene og syede folks klæder. Han boede på gården til syarbejdet var færdigt, og drog så videre til næste opgave.

Den 28. marts 1856 fik Daniel Winther skøde på jordarealerne. Her opførte han ejendommen Vinterlyst, der sikkert er opkaldt efter familien Winther.

Der fortælles, at Daniel Winther ved rydningen af lyngen til agerjord fandt en sølvskat. Skønt der var tale om danefæ, beholdt Wintherfamilien sølvskatten. Hvad der herefter er sket med sølvskatten, vides ikke.

Det var dengang slet ikke ualmindeligt, at befolkningen gravede deres ejendele ned i krigstider, for at fjenden ikke skulle stjæle det fra dem.

Både i krigen 1864, hvor der var tyske soldater her på egnen, og fra de 3 svenskekrige 1625-29, 1643-45 og 1657-60 har man talrige indberetninger om ran og roveri i Balle sogn.

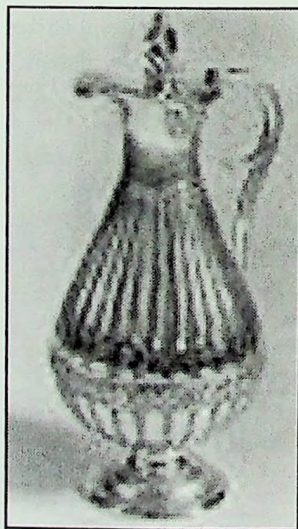
Således skriver Rasmus Mortensen i sin bog om Balle Sogn: "Hids herred findes meget ilde ruineret og forarmet. Folk har ikke alene en ringe sæd sået og ligeså igen hostet, men mange er frataget al deres formue, både fæmon, heste og hopper, såvel hvad andet de har haft. I herredet er 10 hele og 30 halve gårde samt et boel ganske forarmet, 4 halve gårde er afbrændt".

Ligeledes har man eksempler på, at bonden skjulte heste i afsides skove og dale, for at fjenden ikke skulle finde og stjæle dem.

Således kender man fra Øster Bording mark i sogneskellet til Sinding, hvor bækken fra Kragelund løber mod Skægkær, en dalsænkning kaldet Aarskrogen. Mod vest går den helt op til Sindingvej. Der fortælles, at her skjulte man byens heste i krigen 1864, for at tyskerne ikke skulle finde dem.

Tidligere gårdejer Kristian Brøgger (1900-1994), som havde Melgården i Hvinningdal efter sine forældre og hvis mark grænser op til Vinterlysts jord, har fortalt, at foruden solvpenge var der også tale om solvtøj, som en af gårdmændene i Hvinningdal skulle have gravet ned under en krig, for at fjenden ikke skulle stjæle det. Kristian Brøgger fortæller, at hans forældre havde fået en solvkande, som var fundet i den nedgravede skat.

Gunnar Gadkjær (1850-1942) har fortalt om en nedgravet solvskat fundet ved siden af hvor han var født på Jordkærvej 11. Det har igennem årene altid forlydt, at Wintherfami-

lien havde gode kår, uden at man kunne forklare hvorfor. Endelig har Frede Winther (1907-1996) fortalt, uden at han kunne gøre rede for, hvor han vidste det fra, at hans oldefar Anders Sørensen Winther vist engang havde fundet en solvskat.

På Silkeborg Museum, har man ingen ide om, hvad der kan være blevet af skatten, hvis den har eksisteret. Museets register går ikke så langt tilbage, men museumsdirektør Christian Fischer er gået videre til Nationalmuseet for at finde ud af, om man her skulle have noget stående om den fundne solvskat.

Christian Fischer udtaler, at det slet ikke var utænkeligt, at man i 1850erne lod finderens beholde noget af det fundne, hvorimod det ville være helt utænkeligt i dag.

Efter Daniel Andersen Winthers død i 1879 overtager sønnen Anders Danielsen Winther (1858-1946) ejendommen. Anders Danielsen Winther flyttede i 1906 til Kragelund sogn, hvor han døde i 1946.

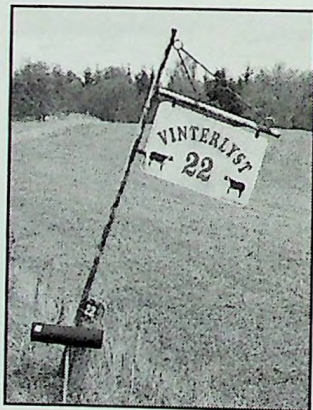
Vinterlyst, Nørhedevej 22.

Vinterlyst er en 32 tdr. land stor sandjordsejendom, som stadig bærer dette navn. Ejendommen drives i dag kvægløs, dog græsser der stadig en flok får på markerne. Det meste af Vinterlysts jorder er i dag beplantet med skov.

Igennem mange år er der gjort forsøg på at finde bare en enkelt mønt eller kande fra den nedgravede sølvskat, men det er endnu ikke lykkedes. Nuværende ejer, Jens Søgaard, fortæller, at han aldrig har fundet noget. Han fik dog for nogle år siden Silkeborg Museum til at undersøge området omkring en nyopdaget høj med metaldetektor, men uden at man fandt noget.

Christian Fischer, Silkeborg Museum, mener, at der sagtens kan ligge ting og sager, som man ikke har fået med, da sølvskatten blev fundet. Hvis altså skatten har eksisteret. Om nogle år, når den nye motorvej formentlig kommer til gå igennem gårdens marker, vil det blive spændende, om der vil dukke noget frem.

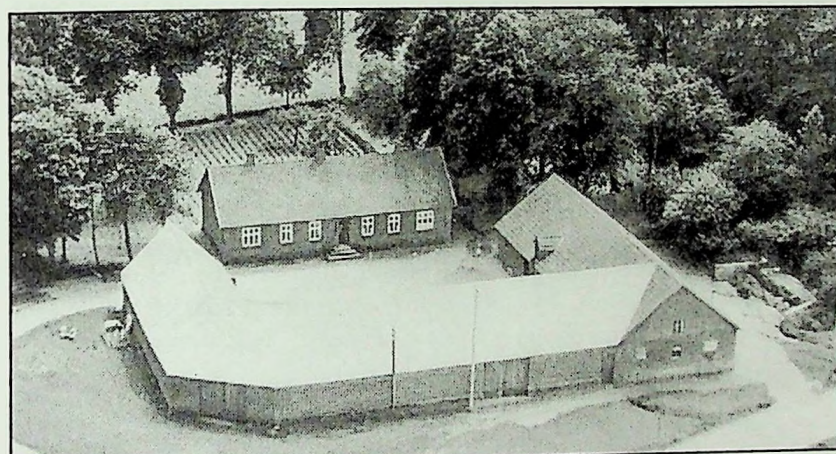
Til den anden søn, Søren Winther (1809-1879), der blev gift 14.9.1850 i Balle Kirke med Mette Marie Mouritsen (1820-1879) fra Hvinningdal, blev der købt en ejendom matr. nr. 61 i Hvinningdal, Hvinningdalvej 88, Hvinningdal by. På denne gård har Søren Winthers familie boet i fire generationer indtil 1937, hvor gården blev solgt til Esther og Peder Linnebjerg.

DA TUBERKULOSE VAR FRYGTET I ET HVERT HJEM

Ane Marie Dalsgaard Kristensen, der var opvokset på "Kirkegaard" i Balle Kirkeby, nu Balle Sognegård skråt over for Balle Kirke, døde den 12.1.1935 af den frygtede sygdom tuberkulose, kun 27 år gammel.

Ane Marie var enebarn og således arving til den gamle slægtsgård. Samme familie kan føres tilbage til denne gård før branden i Gl. Balle 1790, hvor den blev udflyttet til denne plads.

Kirkegaard, Balle Kirkevej 83.

Ane Marie fik tuberkulose i 16 års alderen. Hvornår vides ikke med bestemthed, idet sygdommen langsomt melder sin ankomst og ikke umiddelbart erkendes ved almindelig undersøgelse. Der skal gennemlysning og røntgenfotografering til samt dyrkning af ekspektorat (opspyt).

Tuberkulose var ellers ikke ukendt på "Kirkegaard", idet Ane Maries farfar og onkel var død af sygdommen, og nu Ane Marie. Ikke nok med det, så var hendes far, Thomas Kristensen, der var kendt som Bette Thomas, også angrebet af tuberkulose og døde året før Ane Marie.

Sygdommen tuberkulose har haft mange navne såsom lungesyge, lunge-sot, brystsyge, brystbetændelse, tæring og svindsot. Det er nogle af de betegnelser, man støder på i ældre litteratur, men TB er nok det mest kendte navn i nyere tid.

Tuberkulose har været kendt i Danmark langt tilbage i tiden. I 1854 hævdede dr. Sophus Engelsted (1823-1914), at tuberkulose var en sygdom, som kunne helbredes. Han vidste bare ikke hvordan. Dr. Engelsted blev overlæge i kirtelsygdomme og udarbejdede sine egne metoder til sygdommens helbredelse. I 1875 blev det første kysthospital i Skandinavien åbnet ved Refnæs, og mange fulgte efter. Den store opdagelse fandt først sted i 1882, da tyskeren Robert Koch i Berlin opdagede tuberkelbacillen og dermed kunne bevise tuberkulosens smitsomhed.

Den store smittekilde var indtørret, forstøvet, bacilleholdigt spyt, hvorfor der i årene fremover blev reklameret med de dengang kendte emaljerede skilte med teksten ”Spyt ikke på fortovet”. Også i ventesale og andre offentlige steder sås de velkendte skilte. Mange forskellige forholdsregler blev taget mod smittespredning som f. eks. spytteflasker/bakker. Med hensyn til spytteriet, der var overordentlig udbredt, var det jo ikke en nødvendighed, men snarere en måde at vise sig på, og en dum vane, som det tog årtier at komme til livs.

En anden forholdsregel var den fælles alterkalk, som samtlige altergæster fik ført til munden ved uddeling af Nadverens Sakramente. Ved lov af 9. februar 1909 blev der givet adgang til at benytte særkalke, men det skete ikke overalt med det samme, idet flere mindre jyske kirker fortsatte længe efter med fælleskalken. På Ålandsøerne brugte man for få år siden stadig at drikke af en fælleskalk.

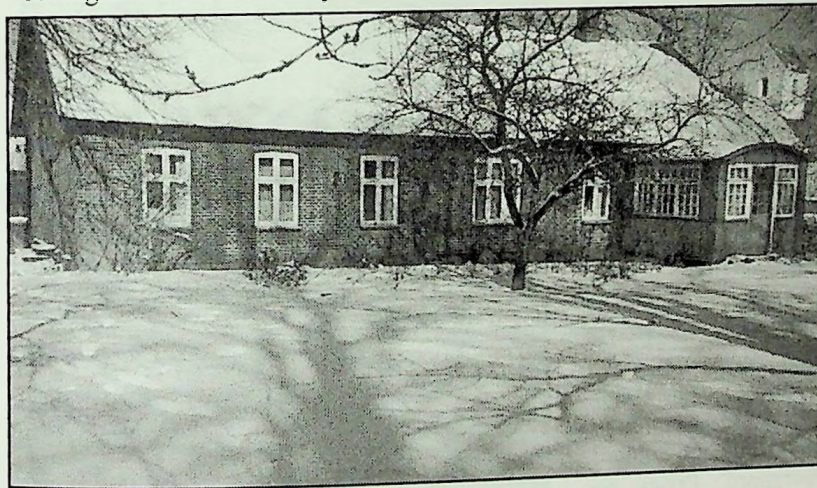
Mange former for helbredelse blev taget i brug. Hvile, renlighed og frisk luft var nogle af de vigtigste. Derfor havde alle sanatorier også deres hvilepladser for patienterne ude i det fri og helst ved skov og strand. Sanatorier blev fra 1900 åbnet i stribevis, således Vejle fjord i 1900 og Silkeborg Sanatorium i 1903. I alt blev der åbnet 71 sanatorier og kystho-

spitaller med 3.458 senge.

Ane Marie var mindst 2 gange på rekreation på Vejle fjord. Sygdommen var startet i halsen, men havde bredt sig til hendes lunger. Der var i øvrigt mange former for tuberkulose.

På ”Kirkegaard” i Balle Kirkeby lod hendes forældre bygge et grønmalet havehus med store glasfacader foran stuehuset mod syd, for at hun her kunne få alt den sol og frisk luft i sine daglige hvilestunder, som var vigtig for hendes helbredelse. De grønmaledede havehuse fandtes overalt i Danmark, et tegn på at her havde der været tuberkulose.

Også her på Silkeborgegnen kender man i flere tilfælde disse havehuse. Der kendes kun tre steder i Balle sogn, der har haft et sådan havehus. Gårdene ”Højbo” Brorsonsvej 1a, ”Tjørnly” Viborgvej 72 og så ”Kirkegaard” i Balle Kirkeby.

Balle Kirkevej 83, med grøn havehus til højre.

Ane Maries tuberkulose bredte sig, og hun døde af lungebetændelse den 12.1.1935, kun et år efter at hendes far også var død af tuberkulose den 10.1.1934.

URKASSE OG URSKIVE FABRIK I ØSTER BORDING

Møbelsnedker Werner Skousen havde i nogle år frem til 1965 haft en mindre møbelfabrik i Drewsenshus på Drewsensvej i Silkeborg. I 1968 hørte Werner Skousen, at den bygning, som havde huset Øster Bording Foderstofforretning, var til salg. Bygningen var beliggende ved siden af Øster Bording station på Øster Bordingstræde, og foderstofforretningen var blevet nedlagt ved banens nedlæggelse.

Werner Skousen og hustruen Rigmor tog ud og så på lokalerne, og Rigmor kunne godt se ideen med dem, men tilføjede: "Aldrig vil jeg bo helt her ude i Øster Bording".

Werner Skousen fik en samtale med bestyrelsen, som bestod af formand Alfred Olsen, Hvinningdal, Anders Conradi, Højgaard, Ejnar Olesen, Øster Bording, Arne Thomssen, Øster Bording og Jens Heine Overgaard, Overgaard. Prisen for hallen var 21.000 kr.

Samtidig i 1968 købte Werner Skousen en 2.000 m² stor parcel for

Werner Skousen.

10.000 kr., hvor bl.a. hallen lå. I 1972 opførte Werner Skousen et parcelhus nord for hallen, og Rigmor og han flyttede nu til Øster Bording.

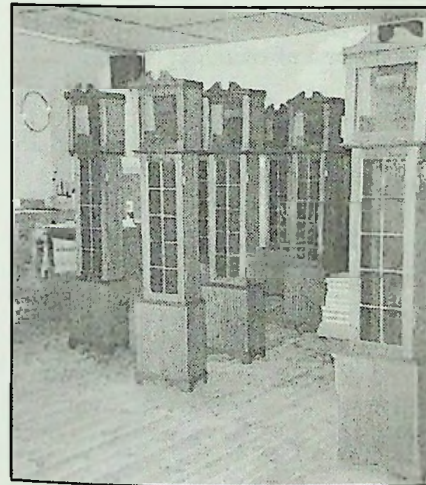
Det gamle pakhuis fra Øster Bording station, som lå syd for hallen, var også til salg, og Balle sogneråd, som havde købt stationen og hele banearealet, tilbød, at han kunne få pakhuset med.

Werner Skousen istandsatte bygningerne ved egen arbejdskraft. Således var vinduesrammerne af jern, og der var ingen vand og varme indlagt, men alt dette fik Werner Skousen hurtigt bragt i orden.

Der blev indkøbt maskiner m.v., og produktionen kunne begynde i 1969, og i 1970 blev de første urkasser og urskiver fremstillet.

Der blev fremstillet skabe, borde, taburetter m.v., men urkasserne og urskiverne blev den store produktion. Igennem de 18 år, Werner Skousen producerede urkasser og urskiver, blev det til 40.000 stk. I en kort tid havde Werner Skousen fast en mand ansat, men ellers har han sammen med Rigmor selv klaret produktionen. Altid var det førsteklasses varer, der udgik fra Werner Skousens møbelfabrik.

Rigmor og Werner Skousen levede sig hurtigt ind i byens liv. Således var Werner Skousen i en periode kasserer for Øster Bording Borgerforening og i bestyrelsen for Øster Bording Brugsforening.

Færdige ure.

Både Rigmor og Werner Skousen dyrkede i deres unge år musik. Rigmor spillede på flygel, og Werner strøg buen hen over violinen.

I efteråret 2006 solgte Rigmor og Werner Skousen hallen, som i nogle år havde stået tom, samt deres private bolig, hvorefter de flyttede til Alderslyst.

BALLE SOGNS FØRSTE RESTAURATION I NYERE TID

På Sleipnersvej 29 finder vi Bækkelund, som er en nedlagt restauration med beboelse. Den blev opført i 1949 af Søren Sommer. Byggeomkostningerne lob med alt inkl. op i 35.000 kr. Lige fra åbningen var der stor søgning til stedet, og mange personer fra Hvinningdal og omegn har i årenes lob holdt deres familiefester eller bare drukket en kop kaffe på den naturskønne plet, som ligger midt i et sumpet skovområde. Området blev tidligere kaldet "Tujkær", som kommer af tujaer i kæret eller et sumpet område.

Omkring år 1900 brugte Silkeborg Skyttelaug stedet til den årlige skyttedag. Skytterne kom sejlene til stedet, og det var et prægtigt syn, når en hel flok både fra Silkeborg stævnedes tværs over Langsø og lagde til ved anløbsbroen ved Gl. Kjærsgaard ikke langt fra Bækkelund. (Kjærsgårdsbroen var endnu ikke bygget). Med musik i spidsen gik man til Bækkelund, som dengang var en lille dårlig skovejendom. Der blev så skudt i bakkerne dagen lang, og den medbragte kaffe blev drukket, før præmieuddelingen fandt sted sidst på eftermiddagen.

Senere indrettede Hvinningdal Skytteforening sine baner på stedet. I 1913 var der i sommerhalvåret skydning hver søndag formiddag samt en til to aftener om ugen. Foreningen blev nedlagt omkring 1918-20.

Under anden verdenskrig, 1940-45, brugte tyskerne den store slugt nordvest for ejendommen til skydeøvelser. Da Søren Sommer selv var interesseret i og kendt med skydevåben, fulgte han tyskernes skydeøvelser med stor opmærksomhed. De havde opstillet en stor skydeskive i 4 x 4 tommer tømmer. Der var malet et stort træ som skydeskive, hvor man halvskjult ved siden af træet så et hoved med en hjelm og i ansigtet et øje, som var plet. Der var også i slugten et område, hvor man lærte at kaste med håndgranater.

Der var i "tyskertiden" skydebaner tre steder ved Bækkelund. I grusgraven, der lå på venstre side af Sleipnersvej (nu nr. 35), skråt over for hvor der var øvelseskast med håndgranater og endelig lidt fremme på højre side, var der en mark, hvor den store skydeskive var opstillet. I dag kan man stadig se skydehullerne i terrænet, selv om området er bebygget.

I slutningen af krigen kom der en dag en større samling soldater til stedet. De medbragte hornmusik og rigeligt med drikkevarer. Mange af soldaterne var kun store drenge, der var på vej til østfronten. De fik oppe i slugten lov til at drikke alt det øl og spiritus, som de havde lyst til. Der blev uddelt små præmier til dem. Præmierne bestod kun af små ubetydelige ting. Flere af de store drenge sneg sig væk og sad i skovtykningen og græd, da de godt vidste, at de skulle til østfronten. Søren Sommer og en medarbejder, Henry Mogensen, havde sneget sig op bag skydebanen, hvor de fulgte afskeden med de tyske drenge.

Det skal for en god ordens skyld nævnes, at Søren Sommer bestemt ikke var tyskvenlig. Han havde i slutningen af krigen et par danske mænd skjult oppe på sit stuehusloft, og når tyskerne ikke brugte skydebanerne, var han bindeled til modstandsbevægelsen, så de kunne rykke ind på skydebanerne.

Advokat Erik Balle, Silkeborg, fortæller at hans far, direktor Knud Balle, og hans gruppe, den såkaldte "Sofagruppe", under krigen holdt illegale skydeøvelser i hans netop erhvervede have/anlæg (5 tdr. land på Dybbølvej) ved Bækkelund. Dette fortæller noget om, hvor øde området dengang var. Den nævnte "Sofagruppe" bestod bl.a. af: bogtrykker Kai Sørensen, Silkeborg Avis, prokurist Henning Jensen fra Peter Jessen, landsretssagfører Kristian Alkjær Mogensen og gymnasieelev Jens Lidegaard, der senere blev sognepræst/provst i Vinding.

Søren Sommer anlagde en ny skydebane i 1950'erne, som han fik godkendt hvert år af politiet i Silkeborg. Skydebanen blev brugt af forskellige foreninger fra Silkeborg, der holdt skydekonkurrencer ved festlige lejligheder, gerne med spisning bagefter på restaurant Bækkelund.

Igennem flere år i 1950'erne blev der også kørt motocross ad de kuperede skovveje i området. Det var Søren Sommer, der stod for udlejningen af området til motocrosskørere fra Silkeborg.

Ejendommen Bækkelund gik på tvangsauktion 21.6.1938 og stod nu tom, indtil Søren Sommer købte stedet 1.3.1939 af kreditforeningen. I den mellem-liggende periode boede Martin Pedersen i Bækkelund. Han havde vundet 600 kr. på en lotteriseddel og var interesseret i at købe den lille ejendom. Han var indblandet i nogle ulovligheder ved at sælge svinekort.

Martin Pedersen var eneboer. Han havde et stort skæg og kunne godt virke lidt roverisk. Vejen fra Kjærsgaard gik forbi huset og videre gennem skoven til Hvinningdal, i øvrigt den gamle vej fra 1797. Der var mange, der når de kom gående fra Silkeborg over Alderslyst, skød genvej til Hvinningdal ved at benytte den gamle vej, deriblandt Ingrid Gadkjær, (1891-1946). Da hun en aften skød genvej forbi Bækkelund, blev hun anstøt af Martin Pedersen, og med iturevne klæder kom hun hjem til sine forældre på Eidervej 42.

Dagen efter gik Ingrid Gadkjærs far, Niels Jensen Gadkjær, og to naboer hen til Martin Pedersen og bad ham erstatte tøjet og ellers forlade egnen. Dagen efter forlod han Bækkelund.

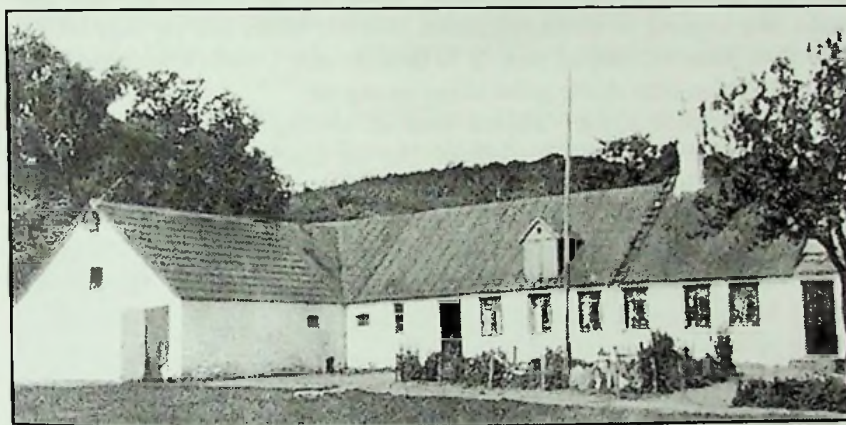
Søren Sommer Sørensen, kaldet Søren Sommer, født 13.3.1916 i Rold, døde 5.6.2002 på Lysbro plejehjem. Han var søn af Dora Rasmine Margrethe Rasmussen (1894-1966), der i 1917 blev gift med Morten Sørensen (1886-1944).

Bækkelund var i 1939 et forsømt og faldefærdigt stuehus med en lige så dårlig udbygning. Stuehuset lå langs med bækken, der løb ca. 3 meter nord for huset. Der var ikke indlagt el.

Søren Sommer var gartneruddannet, ugift og 23 år gammel. Han lånte 300 kr. i banken til udbetaling på ejendommen og boede alene på den forsømte ejendom. Han lavede selv sin mad, som han vekslede mellem en dag havregrod og en dag havregryn. Han købte en ged i Virklund for altid at have mælk, som stod til afkøling i bækken.

Søren Sommer startede et gartneri i Bækkelund og gik desuden ud som anlægsgartner. Han kørte rundt og sprøjtede- og podede frugttræer og dyrkede forskelligt frugt og grøntsager. Han var med til at starte Gartnernes Salgsauktion i Alderslyst. Søren Sommer plantede store områder til med rødgran, der senere blev solgt som juletræer. Han anlagde også fiskedamme, som han selv gravede med skovl, hvorefter han kørte jorden bort med trillebør. Han drev selv fiskedammene nogle år, før han udlejede dem til Errboe i Lysbro. Søren Sommer drev også lidt landbrug på stedet.

Søren Sommers plejefar, Morten Sørensen, døde 1944 i Tømmerby, Them sogn. Søren Sommers mor, Dora, flyttede da ind hos Søren sammen med de 12årige tvillinger, halvsøstrene Anna og Vita.

Bækkelund i 1945.

Søren Sommer var efter krigen nødt til at gøre et eller andet ved de dårlige bygninger. Der var tale om enten at restaurere stuehuset, hvilket dog ville blive temmelig dyrt, eller rive det ned.

Hans mor havde solgt ejendommen i Tommerby til et af børnene, og med afdragene på det tilgodehavende beløb ville hun hjælpe Søren med hustjen. Dora havde i sine yngre dage arbejdet på forskellige hoteller og restaurationer, og hun foreslog, at Søren Sommer byggede et nyt stuehus,

hvor hun kunne få en kaffestue.

Der fortælles, at Sorens mor havde fået ideen til kaffestuen, da der efter krigen cyklede mange forbi det naturskønne område ved Bækkelund og op ad den gamle vej til Hvinningdal by. Flere gange måtte Dora hente et glas vand til de tørstige cyklister, og hun fik da den ide, at hun i stedet for vand solgte dem et glas saftvand. Senere stillede hun om søndagen, når der var mange cyklister, et bord op med en kande vand og en flaske saft. Så kunne man selv blande sig et glas saftvand og spise et stykke hjemmebagt kringle til. Salget gik strygende og ideen til Bækkelund Restaurant opstod.

I 1949 byggede Soren Sommer Balle kommunes første og eneste restaurant. De samlede byggeomkostninger beløb sig til 35.000 kr. Der var straks stor søgning til stedet, og Soren Sommer måtte hen og søge bevilling til øl, men det trak ud med at få den, da man i Balle kommune ikke vidste, hvordan man skulle gribe sådan en sag an.

Sognerådsformand Ernst Valbjørn kom en søndag formiddag for at se, hvordan det gik for sig på Bækkelund. Der var ingen hjemme, så han ventede udenfor på en bænk, indtil Soren Sommer dukkede op. Ernst Valbjørn beklagede sig lidt over, at der ingen var hjemme, hvorpå Soren Sommer svarede ham: "Jamen, jeg troede jo du var i kirke her i formiddag, så derfor var jeg taget ud for at sprøjte nogle frugttræer." Efter besøget fik Soren Sommer dagen efter sin ølbevilling. I 1955 fik han også bevilling til udskænkning af stærkere drikke.

I gæstebogen, som starter 10.2.1952, er der et hav af personer, der udtrykker deres tilfredshed med deres besøg på Bækkelund, specielt over den gode kaffe og det hjemmebagte brød, som Soren Sommers mor havde æren for. Der var gæster fra Norge, Sverige, USA, Tyskland og næsten fra hver by i Danmark. Geodætisk Institut boede ved flere lejligheder på Bækkelund, idet man havde de to børneværelser, der stod ledige. Og så blev der holdt utallige familiesammenkomster på stedet med op til 100 gæster, men så var der også fuldt hus. Det var barnedåb, konfirmationer, forlovelsesfester, bryllupper, fødselsdage og begravelser.

Soren Sommer havde et ret stort skilt nede ved Vestre Ringvej, som viste op til Bækkelund, og så havde han en evne til at få fat i forskellige foreninger så som idrætsforeninger, AIF, ungdomsforeninger, Silkeborg seminarium og afholdsforeninger for at nævne nogle få stykker. Og så havde han altid en annonce i avisen med en kvik bemærkning. Pinsemorgen kunne man få sin kaffe på Bækkelund, og øl var der også mulighed for, men det var lidt imod Soren Sommers mors mening med kaffestuen.

Soren Sommer købte et klaver hos sin gode ven, keramikeren Erik Nyholm, som skyldte Soren Sommer 65 kr. Erik Nyholm boede da i Hørbylunde. Klaveret stod ude i haven imellem nogle ribsbuske, og prisen blev bestemt til 65 kr. Det blev i flere år brugt i restaurationen, før Soren Sommer solgte det for 100 kr. En radio med gramfon blev anskaffet, og Soren Sommer reklamerede nu med "Moderne musikanlæg".

Sorens mor Dora, kom midt i 1960'erne på Them plejehjem, hvor hun døde 17.12.1966.

Soren Sommer blev gift med enken Vera Veronica Rasmussen, født 1913 død 8.12.1997 i Bækkelund. Vera havde to store børn med i ægteskabet.

Efter Soren Sommers død i 2002 er Bækkelund blevet solgt og har i øvrigt gennem mange år blot været en privat bolig. En gå- eller cykeltur er stadig

Bækkelund i 2000 - Sleipnersvej 29.

mulig ad Sleipnersvej forbi Bækkelund, og ved at dreje til venstre ad den gamle skovvej kommer man ud oppe ved Hvinningdal by.

